

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**SPECIFIKA VEDENÍ MEDIÁLNÍHO DIALOGU NA TÉMA
PANDEMIE**

The specifics of conducting a media dialogue on the topic of the
pandemic

Bakalářská diplomová práce

Dominika VESELKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Viktor JÍLEK, Ph. D.

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechnu použitou literaturu a další zdroje.

Práce obsahuje 96 066 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne

.....
Dominika Veselková

Poděkování

Ráda bych poděkovala své první vedoucí práce Mgr. Petře Foretové, Ph.D. za pomoc při výběru tématu a vyznačení cílů práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph.D. za oporu při závěrečných úpravách práce, poskytnutí cenných rad a připomínek. Poděkování patří také rodině, přátelům a moderátorům Pavlíně Horákové a Jakubu Železnému, kteří mi věnovali svůj čas a ochotně odpověděli na mé dotazy.

Anotace

Tato bakalářská práce analyzuje způsob řízení rozhovorů v podobném čase se stejným odborníkem na epidemiologii Petrem Smejkalem v pořadu Prostor X s moderátorem Čestmírem Strakatým, Epicentrum Blesk Zpráv s moderátorkou s Pavlínou Horákovou, Jak zvládnout pandemii s moderátorem Janem Pokorným a Události, komentáře s Jakubem Železným. Kombinací prvků kvalitativního a kvantitativního přístupu s metodologickým východiskem konverzační analýzy zkoumá podobnosti a rozlišnosti v řízení rozhovoru z hlediska rozdělení času, sekvenčního uspořádání a užití vybraných technik.

Klíčová slova

Epidemiologie, mediální dialog, interview, moderátor, konverzační analýza, pandemie, Petr Smejkal, Čestmír Strakatý, Pavlína Horáková, Jan Pokorný, Jakub Železný, Prostor X, Epicentrum Blesk Zpráv, Jak zvládnout pandemii, Události, komentáře

Abstract

This bachelor thesis analyzes the way of conducting interviews at a similar time with the same epidemiology expert Petr Smejkal in the program Prostor X with moderator Čestmír Strakatý, Epicentrum Blesk Zpráv with moderator Pavlína Horáková, How to handle a pandemic with moderator Jan Pokorný and Události, comments with Jakub Železný. Combining elements of qualitative and quantitative approaches with the methodological basis of conversational analysis, examining similarities and differences in interview management regarding time distribution, sequencing and use of selected techniques.

Keywords

Epidemiology, media dialogue, interview, moderator, conversational analysis, pandemic, Petr Smejkal, Čestmír Strakatý, Pavlína Horáková, Jan Pokorný, Jakub Železný, Prostor X, Epicentrum Blesk Zpráv, Jak zvládnout pandemii, Události, komentáře

OBSAH

1	ÚVOD	8
1.1	Cíle.....	8
1.2	Metodika.....	9
1.2.1	Způsob výběru vzorků.....	10
1.3	Struktura	12
2	TEORETICKÝ RÁMEC	13
2.1	Mediální dialog v institucionální komunikaci	13
2.2	Moderátor	16
2.3	Kategorie konverzační analýzy	20
2.3.1	Přerušování.....	21
2.3.2	Vznášení námitek	21
2.3.3	Reformulace odpovědi hosta.....	22
3	ANALYTICKÝ APARÁT	24
3.1	Konverzační analýza.....	24
3.1.1	Transkript v konverzační analýze	24
3.1.2	Základní pojmy konverzační analýzy	24
3.1.3	Mechanismus střídání mluvčích.....	25
3.1.4	Místa relevantní z hlediska přechodu.....	26
3.1.4.1	Přerušování vs. překryv	26
3.2	Otázky a dotazy	27
4	ANALÝZA	28
4.1	Analýza četnosti a poměru replik	28
4.1.1	Počet a poměr replik moderátora a hosta	28
4.1.2	Repliky tázací, netázací a výzvové	31
4.2	Analýza délky promluv	33
4.3	Analýza vybraných technik řízení rozhovoru.....	36

4.3.1	Přerušování.....	36
4.3.1.1	Překryvy podle místa vzniku	36
4.3.1.2	Překryvy ze záměru mluvčích	38
4.3.1.3	Poměr dokončených a nedokončených replik hosta.....	41
4.3.2	Vznášení námitek	42
4.3.3	Reformulace odpovědí hosta.....	43
4.4	Analýza tematických okruhů	44
5	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY	46
6	ZÁVĚR	48
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
8	SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	53
9	SEZNAM PŘÍLOH.....	54

1 ÚVOD

Neodmyslitelným žánrem v mediích je mediální dialog. Moderátoři si do svých pořadů pozívají hosty, kteří rozumějí problematice dění, která se kolem nás odehrává, ať už světového či domácího rázu. Pomocí mediálních dialogů pomáhají moderátoři přiblížit publiku svět, ve kterém žijeme a lépe mu porozumět.

Rozhovory s odborníky na témata, která mnohdy nejsou společnosti až tak blízká, ale stále se jich dotýkají, jsou pro moderátora velkou zodpovědností. V posledních čtyřech letech jsou typickými příklady rozhovory se zdravotní tematikou, která se nás dotýká od vypuknutí pandemie v prosinci roku 2019 způsobené virem covid-19 více než obvykle. Moderátoři čerpají informace z různých zdrojů a následně s hostem rozebírají stěžejní až kritické obsahy tak, aby jim diváci po rozhovoru dokázali více porozumět.

Moderátor se nachází v roli, kdy dialog uvádí a řídí. Stává se tak spojnicí mezi diváky a hosty, kteří do pořadu přišli. Přebírá na sebe společenskou zodpovědnost a reprezentuje hlas lidu. Žánry pořadů se však liší, stejně tak jako divácké publikum. Každý moderátor tedy musí mít své určité know-how, aby dokázal pro diváka svého pořadu získat od hostů přesně to, co by chtěl slyšet a co jej zajímá.

Okolnosti pandemie úzce souvisí i s politickými záležitostmi. Záleží však pouze na moderátorovi, zda politické téma v rozhovoru s hostem, který patří mezi odborníky na epidemiologické záležitosti rozebere či nikoli.

1.1 Cíle

Cílem práce je analyzovat způsob řízení mediálního dialogu moderátorem/moderátorkou v případě rozhovorů o pandemii viru covid-19. Výběr moderátorů byl zvolen tak, aby byl zastoupen stejný počet komerčních a veřejnoprávních médií. Moderátoři, kteří budou v práci sledováni, jakými způsoby rozhovory vedou jsou Čestmír Strakatý, Pavlína Horáková, Jan Pokorný a Jakub Železný.

Jako vzorky jsem zvolila rozhovory s doktorem Petrem Smejkaem¹. Jedná se o rozhovor z pořadu Prostor X, který provozuje časopis Reflex, pořad Epicentrum Blesk Zpráv, epizodu Jak zvládnout pandemii z tvorby Českého rozhlasu Radiožurnál a rozhovor pro Události,

¹ Hlavním epidemiologem pražského Institutu klinické a experimentální medicíny, členem rady vlády pro zdravotní rizika a šéfem mezioborové skupiny pro epidemické situace.

komentáře České televize. Tyto vzorky jsem si vybrala z toho důvodu, že mají stejného hosta a tematiku – nemoc covid-19 ve spojitosti s vývojem pandemie v České republice, rozhovory jsou pořizeny ve zhruba stejném čase a tj. červen roku 2021.

Cílem je provést analýzu a komparovat přístup vybraných mediálních pořadů k pandemickým událostem, které se odehrály v červnu roku 2021 s identickým hostem. Za konkrétní dílčí kategorie je zvoleno tematické řízení – prostředky tematicko-obsahového posunu, konkrétně kam daný rozhovor směřuje, zda jeho vývoj má moderátor/moderátorka pod kontrolou. Tematické bloky a jejich modifikace, způsob řízení rozhovorů moderátorů – konkrétně typy otázek a případná reformulace, a řízení interakčního dění v dialozích – vskočení do promluvy, přerušeni či přesahy. Za dílčí výzkumné cíle jsem stanovila délku repliky hosta a moderátora/moderátorky společně s výmluvnými gesty. Tento dílčí cíl je doplněn o rozbor výzvnových, tázacích a netázacích replik.

1.2 Metodika

Záměrem je sledovat mediální dialogy se zdravotní tematikou. Ve své práci k dosažení cílů použiji kombinaci kvantitativního přístupu s metodologickým východiskem konverzační analýzy², doplněnou prvky kvalitativní analýzy tematických okruhů.

Východiskem pro popis řízení rozhovorů mediálního dialogu budou poznatky, které získám kvantitativním rozbohem vybraných vzorků. Pro dílčí aspekty, které budu v práci sledovat budu čerpat z Havlíka (2008) a využiji formální analýzu otázek, které mi umožní danou problematiku postihnout. Jako východisko použiji studie Havlíka z toho důvodu, že pandemická situace a rozhovory v ní vedeny, jsou úzce spjaty s politickými záležitostmi. Vybrané rozhovory jsou v čase, kdy Petr Smejkal se svou Mezioborovou skupinou pro epidemické situace (MeSES) rozvázali spolupráci s Vládou České republiky.

Naplnění stanovených cílů je dosahováno následujícím způsobem:

Videozáznamy a audiozáznamy čtyř rozhovorů, které tvoří výzkumný vzorek analýzy budou transkribovány. Přičemž zaznamenány jsou celé rozhovory pro snazší uchopení kontextu v tematicko-obsahovém řízení.

² Pojmy užívané Havlíkem (2008).

Po transkripci rozhovorů je přistoupeno k analýze, která je rozdělena do čtyř oblastí. V první podoblasti bude sledována sekvenčnost dialogu, tedy analýza četnosti, poměru replik a jejich typů. Druhá podoblast analýzy bude zahrnovat aspekty času z hlediska délky promluv mluvčích, tedy poměr času promluv moderátora, hosta a času promluv celkem. Ve třetí podoblasti budou sledovány vybrané dílčí techniky řízení rozhovoru, jimiž jsou v této práci přerušování, které je rozčleněno na překryvy podle místa vzniku, záměru mluvčích a poměru dokončených a nedokončených replik hosta. Další techniky, které budou ve třetí podoblasti rozebrány jsou vznášení námitek a reformulace odpovědí hosta. Poslední podoblastí jsou tematické okruhy, kde je předmětem zájmu počet replik zaměřující se čistě na zdravotnictví.

Pomocí kvalitativní metody jsou sledované jevy kódovány v transkriptech a poté deskriptivně analyzovány. Jejich výskyt je zaznamenáván v tabulkách, které jsou důležité pro kvantitativní popis s interpretací a následném porovnání vzorků a zjištění s cílem nalézt podobnosti a odlišnosti mezi způsoby řízení rozhovorů napříč jednotlivými pořady.

Zjištěné výsledky analýzy budou shrnuty do samostatné závěrečné kapitoly.

1.2.1 Způsob výběru vzorků

Jako výzkumný vzorek byly vybrány čtyři díly různých pořadů. Výběr pořadů byl zvolen na základě tří kritérií. Prvním z nich byl výběr hosta. Host musel být stejný, aby bylo dosaženo výzkumného cíle. Vzhledem k tématice práce byl zvolen takový host, který rozumí zdravotní tématice. Druhým kritériem bylo, že rozhovory musely být vedeny v přibližně stejném čase. Třetím kritériem byla rozdílnost komerčních a veřejnoprávních médií. Na základě těchto kritérií mohly být vybrány rozhovory s epidemiologem Petrem Smejkalem.

Časové rozmezí pro vzorky bylo stanoveno mezi 3.-12. 6. 2021. Petr Smejkal je lékař, hlavní epidemiolog v institutu IKEM³ a vedoucí skupiny MeSES⁴. Skupina MeSES vznikla v březnu roku 2021 a se stala odborným poradním orgánem Ministerstva zdravotnictví České republiky. Spolupráce byla zrušena 18. 5. 2021.

³ Institut klinické a experimentální medicíny.

⁴ Mezioborová skupina pro epidemické situace.

V případě rozhovorů v komerčních pořadech se jedná o dva čtyřiceti dvou minutové rozhovory. Pořad Prostor X moderátora Čestmíra Strakatého vychází pravidelně každý všední den v 6 hodin ráno, případně ve výjimečných situacích mohou vyjít dva díly denně, kde druhý díl vychází v jiném čase – nejčastěji v odpoledních hodinách. Pořad Epicentrum Blesk Zpráv vysílá periodicky každý týden od pondělí do čtvrtka od patnácti hodin.

Ve veřejnoprávních médiích se jedná o kratší rozhovory. Pořad Jak zvládnout pandemii vznikl nově v Českém rozhlasu Radiožurnál s příchozí situací ve světě. Jednotlivé díly jsou vedeny s epidemiologem Petrem Smejkalem a vycházejí ve středu v jedenáct hodin a pět minut. Délka pořadu je okolo desíti minut. Rozhovor, který jsem si vybrala k analýze trvá osmnáct minut. Události, komentáře je analyticko-zpravodajský pořad z dílny České televize, vysílaný živě každý všední den od dvaceti dvou hodin na ČT24. Délka rozhovoru je deset minut. Všechny vybrané rozhovory jsou vedeny s epidemiologem Petrem Smejkalem.

Přehled vybraných rozhovorů⁵:

- Reflex – Prostor X ze dne 3. 6. 2021
 - moderuje Čestmír Strakatý
 - délka rozhovoru 42 minut, 42 sekund
- Blesk.cz – Epicentrum ze dne 8. 6. 2021
 - moderuje Pavlína Horáková
 - délka rozhovoru 42 minut, 56 sekund
- Český rozhlas Radiožurnál – Jak zvládnout pandemii ze dne 9. 6. 2021
 - moderuje Jan Pokorný
 - délka rozhovoru 18 minut, 18 sekund
- ČT24 – Události, komentáře ze dne 12. 6. 2021
 - moderuje Jakub Železný
 - délka rozhovoru 10 minut, 23 sekund

Vzhledem k časovým rozlišnostem minutáže by se mohlo zdát, že analýza bude problematická. Téměř všechny zjištěné hodnoty jsou však uváděny v procentech. Tudíž samostatná délka rozhovorů by zde neměla hrát stěžejní roli.

⁵ Rozhovory jsou seřazeny chronologicky dle data vydání. Pořadí bude zachováno ve všech následujících tabulkách analýzy.

1.3 Struktura

Práce se skládá ze dvou částí – teoretické a analytické.

V teoretické části budou nejdříve vymezeny základní pojmy, které poslouží jako opěrný bod pro analýzu. Teoretický rámec vytváří širší kontext pro uchopení téma práce. Struktura je směřována od dialogu s jeho institucionálním a mediálním typem až po žánr interview a jeho realizaci v televizi či rádiu. Poté jsou blíže představeny kompetence, role a úlohy moderátora při řízení rozhovoru. Teoretickou část uzavírají podkapitoly o technikách řízení rozhovoru, které jsou v této práci analyzovány.

V analytické části je rozebírána konverzační analýza, která je pro tuto práci stěžejní a metodologicky z ní čerpá. Zejména jsou vymezeny její základní pojmy, které se v analýze objevují. Tato část je zaměřena na problematiku rozlišování tematických obsahů, které jsou pro tuto práci stěžejní. Analytickou část také doplňuje podkapitola o transkribování rozhovorů a vymezení otázky, které jsou v analýze používány. Zahrnuta je zde kapitola o výzkumném vzorku, která je rozdělená opět do čtyř částí. Části zahrnují způsob řízení rozhovoru moderátorů na základě, sekvenčnosti, časového aspektu, používání vybraných technik a tematického uspořádání. Dílčí analýzy jsou doplněny tabulkami a grafy, které zaznamenávají četnost výskytu sledovaných jevů.

2 TEORETICKÝ RÁMEC

Výchozím bodem pro analytickou část této práce je teoretický rámec, který je obsažen v následujících kapitolách.

2.1 Mediální dialog v institucionální komunikaci

Dialog představuje jednu ze základních forem mezilidské interakce. Je prostředkem výměny informací, dorozumívání mezi jedinci i utváření jejich vzájemných vztahů. Zatímco každodenní přirozený dialog je obvykle spontánní, variabilní a neřízený, může v něm kdykoli nastat odchylka od daného obsahu, jelikož se jedná o dialog mezi komunikanty v různých stupních navzájem známými⁶ z nichž každý vystupuje „sám za sebe“. (Hirschová 2013: 288) V komparaci s nimi jsou institucionální dialogy připravené a následně řízené jedním z jejich účastníků zastupující nějakou instituci. Tyto typy dialogů se od obsahu odkloňují jen ojediněle. (Hoffmannová – Müllerová 2000: 13)

Dialogy, k jejichž řízení je oprávněn jeden z účastníků na základě své institucionální pozice, označujeme jako institucionální. Jedná se o rozhovory mezi představiteli institucí a občany, kteří se dostávají do různých rolí⁷. Za instituci je považováno volně pojaté zařízení, podnik, úřad či organizace s širší působností, které se ve své činnosti řídí určitými pravidly a mohou zasahovat do soukromých životů lidí. Mezi takové instituce rovněž patří média, soudy, nejrůznější úřady či školy. (Hoffmannová – Müllerová 2000: 7)

Institucionální dialog bývá velmi často součástí dlouhodobé debaty mezi účastníky. Mohou se tak od daného obsahu lehce v konverzaci odchýlit, avšak i přesto se k němu zpět navrátí. Proto je dle autorů při interpretaci tohoto materiálu potřebné vycházet z rozsáhlejšího materiálového korpusu a postupovat na různých úrovních od celku k částem⁸ a zpět. Přestože dílčí dialogy jsou charakterizovány specifickými podmínkami určité jevy pragmatické, interakční a jazykové se v komunikacích opakují. Jednotlivé rozhovory jsou ovlivňovány momentálním stavem nebo rozpořením účastníků. *Každý dialog představuje dynamický pohyb mezi situací a kontextem, mezi lokálním a globálním (srov. Bergmann, 1990).* Tento pohyb musí kopírovat i analýza dialogu. Není-li interpretace podepřena diskurzem⁹, mohlo by se stát, že bude zavádějící. (Müllerová – Hoffmanová, 1999: 198) Opakovaný rys těchto dialogů

⁶ Např. rodinní příslušníci, kolegové v práci.

⁷ Např. klienti, zákazníci, pacienti nebo představitelé laické veřejnosti.

⁸ Autoři zmiňují však nikoli v rámci jednoho rozhovoru.

⁹ Tj. rozsáhlejším materiálovým korpusem.

vychází z předem stanovených cílů institucí a vymezených rolí účastníků rozhovoru. (Čmejková 2003: 89; Müllerová – Hoffmannová 1994: 55) Pro jasnější výsledky analýzy jsou vybrány rozhovory se stejným účastníkem. Vždy se jedná o dialog mezi jedním hostem a moderátorem či moderátorkou.

Střídání rolí mluvčího a posluchače je v institucionálních dialozích omezeno institucionálním rámcem. V komparaci s běžnou komunikační situací, která bývá ve střídání rolí symetrická. (Čmejková 2011b: 65) V institucionálním dialogu náleží dominantní role představiteli instituce a ten rozhovor řídí, určuje základní fakta jako je jeho délka, členění dílčích okruhů a tematická skladba. (Müllerová – Hoffmannová 1999: 199) V případě, že tuto roli vykonává zástupce mediální organizace, jedná se o formu mediálního dialogu.

V literatuře je na sémantiku slova dialog nahlíženo různorodě. V této práci bude pojem dialog vycházet z odborné literatury převážně od autorek Müllerová a Hoffmanová s doplněním autorky Čmejkové. Dialog je vnímán jako významově nejširší interakce dvou a více osob, které se střídají v komunikačních rolích mluvčího a posluchače. (Müllerová – Hoffmannová 1994: 13) Dle Čmejkové (Čmejková 2013a: 45, 9) mediální dialogy by bylo možné klasifikovat na základě několika kritérií, která se ovšem vzájemně prolínají. Zároveň také mediální dialogy vysvětluje tím že, jsou institucionalizovanou formou dialogů přirozených.

Mediální dialog, který se zaměřuje na rozhlasový diskusní pořad vysvětluje Müllerová tak, že hosté vedou dialog ve studiu mezi sebou, sami pro sebe, neboť řeší problémy, s nimiž jsou spjati a které jsou pro ně velmi aktuální. (Müllerová 1999: 171) Cílem této dvojí dialogické komunikace je, aby se posluchači dověděli, jaké mají „odborníci“ (politici, lidé vlivní) mínění o diskutované věci, jaká řešení by doporučovali, jaké mají informace, o jakých opatřeních vědí a jaká připravují. (tamtéž: 171) Těmito cíli plní moderátoři obsahovou skladbu rozhovorů, která je předem stanovena.

Jelikož je tato práce zaměřena na mluvenou formu rozhovorů je podstatné v teoretické části vysvětlit terminologii slova interview. Pojem interview je žánr primárně mluvený a označují se jím dialogy se známou či významnou osobností v masových komunikačních prostředcích. Interview se nachází na pomezí dialogu osobního a předmětného, navíc má institucionální rozměr. (Hirschová 2013: 294) Je založeno na sledu otázek tazatele – v tomto případě novináře a odpovědích tázaného s tím, že otázky jsou většinou záměrně vystavěny tak, aby vyvolaly obsáhlejší odpovědi. (Müllerová 2003: 118) To souvisí také s hlavním záměrem rozhovoru, s nímž je host zván.

Existují dva typy interview – zpravodajský a publicistický. Zpravodajské interview bývá dominantně vedeno mezi dvěma komunikanty a má čistě informativní charakter. Může se však stát, že modifikace rozhovoru bude i skupinová. (Jílek 2009: 76) Štorkán vymezuje typizaci otázek používaných v interview a dělí je na dichotomické, alternativní, kontrolní a otevřené. Jílek dodává otázky doplňující. Pro zpravodajské interview vymezuje otázky dichotomické – na něž tazatel odpovídá ano-ne, alternativní – vyčerpávají možnosti variant odpovědí a doplňující – tento typ se pokládá tazateli v momentě, že neodpověděl přesně nebo plně na podanou otázku. (Štorkán 1978: 114-115 v Jílek 2009: 76) Z tohoto důvodu se mohou položené otázky v rozhovoru opakovat.

Pro publicistické interview jsou typické všechny výše zmíněné otázky, tedy i kontrolní – je zde překontrolována některá z předchozích odpovědí a otevřené – je zde možné projevení názoru bez omezení. (Jílek: tamtéž) V publicistickém interview novinář navazuje na předchozí odpověď tázaného a může zde použít místo otázky větu oznamovací, případně užít nedokončenou výpověď. Toto publicisticky orientované interview může mít čtyři modifikace. Podoby rozhovorů mohou být zjišťující – kde se zaměřujeme názory tázaného, osobní – jde o informativní rozhovor, který lze považovat za dialogickou analogii portrétu. Dále pak biografický rozhovor – zaměřený na výkony, činy, vlastnosti a filozofii člověka, tento typ lze považovat za „dialogickou analogii medailonu“. Poslední modifikací je rozhovor skupinový – ten je založen na konfrontaci osob a jejich názorů, ne však mezi sebou, ale prostřednictvím moderátora. (Jílek 2009: 95-96) Skupinový rozhovor je zde uveden jen jako doplnění modifikací publicistického interview, nadále však v práci nebude více rozebírán.

Dnes se žánr interview objevuje nejen v mluvené modifikaci, ale také v psané. Přepis do psané podoby však odstraní intonaci, doprovodné zvukové projevy a gestikulaci. Tyto prvky mohou být znázorněny v textu v závorkách, nesmějí však interview zatížit rozsáhlým popisem. Do finální podoby se však upravují rozhovory i pro rozhlas a televizi. (Hirschová 2013: 294) I v této práci bude mluvený rozhovor převeden do psané formy v podobě transkriptů.¹⁰

Vybrané rozhovory zahrnují modifikaci televizního a rozhlasového interview. Více zastoupeno je zde interview televizní. Na rozdíl od rozhlasu nebo tisku je televizní interview obohaceno o vizualizaci účastníků a jejich projevy v podobě pohybů, gest a paralingvistických výrazových prostředků. (Hladký 1986: 256–257) Nejautentičtější je ovšem televizní interview, které je vysílané naživo.

¹⁰ Viz kapitola 3.1.1. Transkript v konverzační analýze.

Mluvčí má povinnost svůj projev neustále přizpůsobovat nově vznikajícím komunikačním situacím, jejichž charakter se mění a může být konfrontační v některých situacích až kontroverzní. Záměrem moderujícího novináře bývá přimět hosta k formulaci jednoznačných odpovědí na zadané otázky tak, aby zaujal jasně daná stanoviska. (Čmejková – Hoffmanová 2003: 80) Tato snaha se ovšem často střetává i s tendencí uskutečnit rozhovor co nejzajímavější. Jelikož čím jsou konverzace kontroverznější a ostřejší, tím více je rozhovor brán jako zajímavější a „přitažlivější“. Právě z tohoto důvodu se moderátoři občas snaží protichůdné postoje vyhrodit a kontroverzi podnítit. Tento názor zastávají nejen novináři, ale i teoretici médií. (Harrisová 1991: 77)

Rozhlasové interview, které je v této práci zastoupeno jedním vzorkem, je obecně vysvětlováno jako modifikace, která se musí obejít bez vizuálního obrazu, tudíž bez gest, posunků či pohybů. Dle Müllerové se rozhlasový rozhovor uskutečňuje v institucionálním prostředí rozhlasového studia. Je adresován skutečným posluchačům, kteří jej vnímají v reálných okolnostech a ve svém zvoleném prostředí. Mohou ho brát jako zdroj relaxace, zábavy, ale i poučení. (Müllerová 2003: 116–155) V tomto interview je jasně vymezena role tazatele – tedy redaktora, moderátora a dotazovaného. Z toho důvodu, aby se posluchači mohli bez větší námahy v komunikaci orientovat. (Maršík 1999: 60) Vzorek, který je v této práci zastoupen je díl pravidelného pořadu Českého rozhlasu, který vznikl se záměrem přiblížit posluchačům reálné okolnosti v problematice s koronavirem.

2.2 Moderátor

Klíčovou postavou všech interview, ať už televizních nebo rozhlasových je moderátor. Mnoho autorů si tento pojem vysvětluje po svém.

V Praktické encyklopedii žurnalistiky a marketingové komunikace je moderátor charakterizován jako „průvodce“ pořadem, který jej uvádí, prezentuje a řídí. Zároveň je i prostředník mezi účastníky a diváky. Autoři zde uvádějí, že moderátor je propojení více tradičních novinářských profesí – redaktorské, hlasatelské, reportérské, komentátorské, ale i režisérské a dramaturgické. (Osvaldová, Halada 2007: 121) Podle Štorkána by měl moderátor vypadat zase jako dirigent a vést rozhovor tak, aby jej mohl „dirigovat“ v duchu zamýšleného záměru. (Štorkán 1980: 137) Koščo například popisuje moderátora jako člověka, který dává pořadu osobitost a tím pádem si jej diváci mohou s celým pořadem propojit. (Koščo 1984: 159)

V rozhovoru pro Radiožurnál popisují jejich známí moderátoři, co by měl mít správný moderátor v rozhlasovém prostředí. „*Musí být ve střehu, měl by mít přehled, měl by být pohotový a cítit tempo vysílání,*“ popsal například Jiří Chum. „*Myslím, že moderátor musí mít především v duši klid, aby mohl dobře zareagovat. I když je vysílání v některých situacích obrovský adrenalin, nikdy nesmí být v hlavě panika,*“ dodává Hanka Shánělová. Trojici moderátorů uzavírá Lucie Výborná, která uvádí, že by moderátor měl být především dobře připravený.

Vlastnost, kterou by měl moderátor disponovat nejvíce je informovanost. Na základě této vlastnosti se moderátoři dělí na profesionální a charakterové. K profesionálním se řadí přesvědčivost – při zprostředkování získaných, ale i vlastních informací. Dalším rysem je důvěryhodnost – moderátor si musí zanechat míru objektivitu v působení na recipienty a další na účastníky komunikace. Profesionalita – a daná znalost diskutované problematiky jdou ruku v ruce se schopností pohotové reakce, logického myšlení, řeči a autoritativnosti. Moderátor by měl působit přesvědčivě a spolehlivě, zároveň by měl prokázat předpokládanou znalost v tématu. Zároveň se počítá s tím, že člověk s tímto povoláním bude mít schopnost hodnotit, rozpoznat a vysvětlit problematiku tak, aby byl záměr konverzace zřejmý. (Buček 2012: 78-83)

Buček provedl u svých studentů průzkum ohledně profesních a charakterových (osobnostních a výrazových) vlastností, které jsou pro profesy moderátora klíčové. Sto účastníků průzkumu: „*Vlastnosti moderátora televiznej publicistiky. Katedra žurnalistiky FF UK Bratislava 2010–2012*“ seřadilo následující vlastnosti dle jejich pojetí důležitosti. Na první místo umístili profesionalitu, poté následovala upravenost, sympatie, přirozenost, příjemný hlas důvěryhodnost, znalost tématu, přesvědčivost a sebejistota.

Moderátor plní roli institucionální, interakční a soukromou. Vystupuje jako zástupce instituce a průvodce pořadem, který moderuje. Zároveň působí i jako soukromá osoba, která se zajímá o předmět hovoru. V určitých okamžicích dává najevo i své názory a postoje či dokonce lze vyčíst její osobní vztah k ostatním účastníkům. Díky tady těm jevům interview získává rysy individuální i institucionální komunikace. Moderátoři veřejnoprávních médií usilují o jejich vyrovnanost. (Müllerová 2003: 117–118, 154) Aby moderátoři v daných institucích měli stejný etický základ mají zavedené své kodexy. Některá soukromá média mají své etické kodexy určeny výhradně jen pro své zaměstnance, a tudíž jsou veřejnosti nedohledatelná. Veřejnoprávní média mají naopak etické kodexy jsou veřejnosti zpřístupněny.

Výňatek z Kodexu České televize (verze z 2. července 2003):

Moderátoři diskusních pořadů České televize jsou povinni zachovávat nestrannost. Divák by neměl z jejich vystupování v pořadu poznat, jaký k diskutovanému problému nebo diskutujícím zaujímají postoj. Moderátoři vždy iniciují otevřenou výměnu názorů mezi pozvanými diskutujícími, současně však dbají na dodržování pravidel čestně vedené diskuse. (Kodex České televize 2003: 17)

V této práci se jednotlivé úlohy moderátora řadí dle autorky Müllerové. Ta označuje moderátora za nejvyšší organizační autoritu. (Müllerová 1999: 171) Dle Müllerové moderátor organizuje dění v rozhovoru, to znamená, že jej zahajuje, ukončuje, sleduje vymezený čas a člení pořad do jednotlivých tematických okruhů. Řídí interakční dění v debatách, uděluje slova hostům a rozhoduje o tom, kdo by na danou věc mohl reagovat nejlépe, případně kdo by reagovat chtěl a nějakým způsobem to moderátorovi naznačil verbálně nebo neverbálně.

Rozhovor vede tematicky v tom, že rozhoduje o ukončení tématu či jeho rozvíjení pomocí dalších otázek. Zároveň také reguluje promluvy diskutujících tak, aby odpovídali věcně a odpovědím se nevyhýbali nebo od nich neodbíhali. V případě, že propukne mezi účastníky konflikt musí debaty mírnit. Naopak také je povinen vyhledávat nesrovnalosti, vznášet námítky a hledat problémy v debatách, které se zdají zdánlivě bez problémů. V souladu s mediálním prostorem musí dbát, aby diskuse probíhala plynule, avšak zdvořile. (Müllerová 1999: 173–177) Od typu daného pořadu, který je určován jednak konstelací účastníků, jednak záměrem, s nímž je host do studia zván se odvíjí i počet úkolů moderátora. (Čmejrková 2003: 81) Prameny zvolené pro analýzu v této práci vycházejí z tématu o koronaviru. Na tento popud je nutné vymezit základní lékařské principy, kde mohou veřejnost informovat o problematikách, které společnost zajímají.

Lékařství, potažmo všeobecně zdravotnictví je řazeno mezi lidské činnosti, které jsou velmi ovlivňovány etikou a jsou založeny na jejím striktním dodržování. Etika a bioetika¹¹ představuje pro lékařství základ humánního postoje vůči ostatním lidem a jejich podstata vychází z ryzího úsilí pomoci ostatním lidem. (Zlámal 2016: 20) Jelikož zdravotnictví obsahuje širokou škálu jednotlivých profesí, má etika českého lékařství mnoho samostatných kodexů, slibů, deklarací, listin a směrnic. Základním etickým kodexem, kterým se musí řídit všichni

¹¹ Bioetika je moderní disciplína, která spadá svou metodou mezi filozofické obory s rozlehlým interdisciplinárním záměrem. Zabývá se především problémy morální a normativní současné medicíny, řeší otázky vztahu mezi lékaři a pacienty, systém spravedlivého lékařství, právní rozměr lékařské péče apod. (1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy).

pracovníci působící v českém lékařském prostředí se nazývá Etický kodex České lékařské komory. První paragraf Stavovského předpisu č. 10 České lékařské komory obsahuje pět obecných zásad.

Výňatek z Etického kodexu České lékařské komory (verze z 22. 6. 2007):

(1) Stavovskou povinností lékaře je péče o zdraví jednotlivce i celé společnosti v souladu se zásadami lidskosti, v duchu úcty ke každému lidskému životu od jeho počátku až do jeho konce a se všemi ohledy na důstojnost lidského jedince.

(2) Úkolem lékaře je chránit zdraví a život, mírnit utrpení, a to bez ohledu na národnost, rasu, barvu pleti, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst pacienta či osobní pocity lékaře.

(3) Lékař má znát zákony a závazné předpisy platné pro výkon povolání a tyto dodržovat. S vědomím osobního rizika se nemusí cítit být jimi vázán, pokud svým obsahem nebo ve svých důsledcích narušují lékařskou etiku či ohrožují základní lidská práva.

(4) Lékař je povinen být za všech okolností ve svých profesionálních rozhodnutích nezávislý a odpovědný.

(5) Lékař uznává právo každého člověka na svobodnou volbu lékaře.

(Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory, Etický kodex České lékařské komory: 1)

V dostupné odborné literatuře se interview zaměřující se na zdravotnickou tematiku příliš nevyskytuje. Ian Hutchby (2006) vymyslel pět principů, kde je možno analyzovat interview s odborníkem na oblast, která není běžným divákům tak dostupná jako jiné tematické okruhy¹².

Těchto pět principů zahrnuje komunikaci, která je hlavním prostředkem všech sociálních interakcí. Díky otevřenějšímu dialogu můžeme rozpoznat, zda pojmy a používaná terminologie bude divákům srozumitelná nebo zda má moderátor vyžádat dovysvětlení. Druhým principem je kontext a pojetí dané mluvy. Třetím principem jsou řádně vedené interakce, které slouží pro vyhledání systematických vzorů, struktur a způsobů, které lidé využívají. Dalším principem je postupně navazující rozhovor, kdy z kontextu předchozích odpovědí můžeme pochopit následné interakční obraty, které spolu souvisejí.

¹² Např. politika, kultura.

Posledním principem je způsob, jak jednotlivý rozhovor analyzovat nejlepší možnou cestou, a to znamená, sledovat rozhovor naživo raději než ze záznamu, abychom pochopili etnografii, lingvistické obraty a mnohé věci mohli využít i intuitivně. (Hutchby 2006: 39)

Tyto principy se dají uplatnit na všechny rozhovory nikoli jen na zdravotní tematiku. Ovšem této práci napomohly k širšímu pochopení tematického celku a ponoření se do problematiky.

Hutchby ve své publikaci jako doplnění k těmto principům cituje Heritage a Greatbatcha (1991) „*Dialogy jsou utvářeny tak, že v kontextu dávají smysl, jsou chápány a vytvářeny tak, aby byly pochopeny, i ve vztahu ke kontextu předchozích výroků a porozumění, do nichž jsou zasazeny a ke kterým přispívají. Obnovují kontext, protože každá aktuální reakce tvoří bezprostřední podnět pro další reakci, a ta bude mít tendenci obnovovat (tj. udržovat, měnit nebo upravovat) jakýkoli obecněji převažující smysl pro kontext, který je předmětem témat jednání účastníků.*“ (Heritage and Greatbatch, 1991: 95; Hutchby 2006)

2.3 Kategorie konverzační analýzy

Z analytického hlediska jsou specifika konverzační analýzy lépe vysvětlena v kapitole analytického aparátu¹³. Za kategorie konverzační analýzy byly zvoleny techniky přerušování, vznášení námitek a reformulacemi výpovědi hosta. Tyto podkapitoly byly vybrány, aby dopomohly ke stanovení cílů.

Přerušování bylo zvoleno z toho důvodu, aby bylo jasně prokazatelné kolikrát musel moderátor vstoupit do výpovědi hosta a uvést tak spád rozhovoru na pravou míru. Kategorie zabývající se vznášením námitek byla do práce vybrána, aby poukázala na odlišnosti ve vývoji jednotlivých rozhovorů. Poslední sledovanou byla reformulace odpovědi hosta, díky které lze stanovit počet vstupů moderátora do řeči hosta tak, aby hostovu odpověď upřesnil nebo se jej „chytil za slovo“. Následně lze ze získaných poznatků komparovat jednotlivé moderátory mezi sebou.

Vzhledem k rozsahu práce a širokému pojetí konverzační analýzy jiné kategorie na sledování stanoveny nebyly.

¹³ Viz. kapitola 3.1. Konverzační analýza.

2.3.1 Přerušování

Čmejrková uvádí, že přerušování mluvčím dialogickým partnerem se vymezuje jako vstup do řeči na místě, které je irelevantní pro převzetí slova; mluvčí pronáší svou repliku a před tím, než ji dokončí, začne jeho partner mluvit. (Hutchby 2006: 77; dříve již Sacks – Schegloff – Jefferson 1974) Typickými příklady jsou momenty, kdy jeden z partnerů chce docílit svého komunikačního záměru a druhý partner chce reagovat na určitou repliku ihned, aniž by měl snahu svého partnera nechat dohovorit.

Moderátoři přerušují své hosty ze dvou důvodů. Zaprvé v debatě s více hosty hlídají čas jako šachové hodiny a s ohledem na požadavek vyváženosti hosta přeruší, mluví-li příliš dlouho. Za druhé v případě jednoho i více hostů chtějí udržet jejich odpověď v předpokládaném směru a přeruší je, pokud usoudí, že nemluví k věci. (Havlík 2008b: 14)

Moderátor tak neustále hodnotí odpovědi hostů, jejich přesnost či vágnost, přímou či vyhýbavost. Přerušuje je v situacích, kdy není s jejich odpovědí spokojen. Čmejrková se v tomto kontextu zmiňuje i o další technice, kterou moderátor v těchto chvílích používá, nazývá se technika reformulace. (Čmejrková 2003: 103) V této technice se moderátor snaží svou otázku opakovat znovu, záměrně však nepoužije stejnou skladbu otázky a snaží se ji partnerovi podat jinak.

2.3.2 Vznášení námitek

I ze strany moderátora můžeme v rozhoru zaznamenat vznesení námitek. Na rozdíl od hostů moderátor vznáší námítky oprávněně. (Havlík 2008b:13) Jestliže je rozhovor veden jen s jedním hostem, je tak moderátor v roli oponenta a tím pádem je od něj vyžadováno, aby proti konzultačnímu protějšku vznášel námítky.

Mluvčí v těchto případech zahajují své repliky jazykovými prostředky, které zahrnují například spojku „ale“ či výraz „no“. Tímto dají najevo svůj nesouhlas v rozhovoru a začnou namítat a argumentovat. (Müllerová 1991: 251) Müllerová dále ve své publikaci zmiňuje i fakt, že ve vznášení námitek je i pozitivní pojetí: „*Jejich součástí je zdvořilost, vědomí veřejnosti atp., které působí, že např. nesouhlas a protikladné stanovisko se často nevyjadřují přímo a vyhroceně, a pokud tomu tak je, děje se to ve chvíli, kdy vrcholí spory a kdy účastníci komunikační normy překračují, nedodržují pravidla výměny mluvčích a reagují rychle, předčasně a bezprostředně.*“ (tamtéž: 253) Moderátor se tímto způsobem může snažit prodloužit repliku anebo ji určitým směrem navést.

Výňatek z Kodexu Českého rozhlasu:

7.1 Český rozhlas vytváří prostor pro pořady představující diskusní konfrontaci idejí, myšlenek a konceptů vztahujících se k důležitým otázkám veřejného zájmu. Dramaturgie diskusních pořadů musí brát na zřetel zkušenost, že téměř na každý problém mohou lidé nahlížet z různých úhlů, a že vývoji společnosti je vlastní názorové střetání. Český rozhlas dbá, aby hlavní názorové proudy sporu dostaly rovnoměrný prostor k vyjádření. Pokud to není možné zajistit, musí roli kvalifikovaného oponenta sehrát moderátor nebo jím pozvaný host, především uváděním protikladných argumentů nezastoupených v diskusi. Hosty a témata si zásadně vybírá Český rozhlas, a to na základě nezávislé redakční úvahy. V případě, že host předem odmítá odpovídat na důležité dotazy, není do pořadu pozván.

(Hlava II. Specifické typy pořadů a některé další činnosti Českého rozhlasu, Čl. 7 Diskusní pořady a pluralita)

2.3.3 Reformulace odpovědí hosta

Reformulace odpovědí jsou jednou z nejužívanějších technik, jíž moderátor řeč hosta usměrňuje. Často při tom užívá výrazů „čili“, „neboli“, „takže“, „říkáte“, „chcete říct“, „podle vás“, „to znamená“, „čili vy chcete říct“, „čili když to shrnu“ a jiné výrazu podobného charakteru¹⁴. (Čmejrková 2003: 103)

K přímé odpovědi může moderátor nutit hosta jen do určité míry, jelikož nemůže opakovat jednu otázku stále dokola. Pokud se host jednoznačné odpovědi na otázku vyhýbá, může mu moderátor nabídnout svou vlastní variantu odpovědi. (Čmejrková 2003: 94) Pro hosta je poté snadnější na otázku reagovat, může ale nastat situace, kdy se host nevyjádří ani k nabídnuté variantě.

Z odpovědí hostů moderátor vybírá stěžejní informace, které konkretizuje a obvykle z nich vyvodí důsledky. Z tohoto důvodu jsou některé reformulace vůči hostům spíše kooperativní nebo též provokativní. Jelikož odpověď většinou zjednodušují a zkracují, ze strany hosta to vyvolá navazující, souhlasné či nesouhlasné reakce. Host může moderátorovu reformulaci přijmout a souhlasit, přijmout ji s nějakými výhradami, opravit část nabízené repliky, anebo celou reformulaci zcela odmítnout.

¹⁴ Zmíněno již v podkapitole 2.3.1. Přerušování.

Reformulace bývají také projevem moderátorova připraveného tvrzení, které použil v první řadě jako otázku a poté v podobě reformulace hostovy odpovědi. (Čmejková 2003: 103–105) V následující kapitole se bude vysvětlena konverzační analýza společně s místy střídání mluvčích a dalšími návaznostmi.

3 ANALYTICKÝ APARÁT

Tato práce vychází z formy konverzační analýzy. V následujících kapitolách představuje analytický přístup, základní pojmy a její koncepty, které byly při analyzování řízení rozhovoru použity.

3.1 Konverzační analýza

Dle Nového encyklopedického slovníku češtiny je konverzační analýza disciplína, která se zabývá výzkumem metod a prostředků, které užívají mluvčí při produkci a interpretaci jednotlivých aspektů přirozeně se vyskytujících rozhovorů. Také uvádí, že tato analýza je nejrozvinutějším odvětvím etnometodologie, z tohoto důvodu se v některé literatuře objevuje název – etnometodologická konverzační analýza.

Dle Hirschové (Hirschová 2006: 199-203) jsou metody konverzační analýzy výrazně empirického rázu. Teoretická zobecnění jsou potřebná podepřít o náležité množství materiálu. Ovšem i tak jde o zobecnění v rámci popsaného materiálového souboru, ale ne o teoretický konstrukt, který by měl být obecně platný.

3.1.1 Transkript v konverzační analýze

Pro konverzační analytiku je zásadní práce s autentickým materiálem – tedy přímo s daným rozhovorem. Dialogy, které se stanou předmětem analýzy, se nahrávají a do detailu transkribují. V transkriptu je z hlediska smyslu celkového vyznění rozhovoru nutno zaznamenat veškeré intonace, pauzy (včetně jejich délek), prodlužování samohlásek a také umístování dotazů. Formou komentářů přepisovatele se zaznamenávají činnosti, které jsou prováděny při konzultaci – například smích, vzdech a jiné prvky, které mohou být vypovídající pro jednotlivé interpretace odpovědí či dotazů mezi komunikanty. (Hirschová 2006: 202–203) V této práci jsou k analýze rovněž použity transkripty, které jsou přiloženy v příloze.

3.1.2 Základní pojmy konverzační analýzy

Základní jednotkou členění dialogu je replika (turn), kterou tvoří souvislý úsek textu. Je pronesen jedním z účastníků rozhovoru, aniž by ji přerušil mluvčí jiný. Replika může být tvořena jednou nebo více výpověďmi. Tyto výpovědi jsou intonačně ohraničené významově a syntakticky poměrně samostatné celky. Repliky jsou uspořádány do sekvencí několikanásobných výměn replik mezi komunikačními partnery.

V těchto sekvencích na sebe vzájemně reagují a řeší jimi určitý komunikační úkol. (Müllerová – Hoffmannová 1994: 21–23) Jednotlivé repliky jsou pro snadnější přehled od sebe odděleny pomocí řádků na jejichž začátku jsou iniciály mluvčího dané repliky.

Nejmenší možnou sekvencí jsou dvojice replik – první má funkci iniciační, druhá reaktivní. Tyto replikové dvojice jsou spojené strukturně i funkčně a označují se jako párové sekvence (adjacency pairs). (Hirschová 2006: 209–210) Pořadí obou replik ve dvojici je ustálené. První část replikové dvojice podmiňuje část druhou, tím že pronáší-li mluvčí v dialogu první repliku, spojuje s ní očekávání určité reakce, tedy druhé repliky od svého komunikačního partnera. (Müllerová Hoffmannová 1994: 23–24) Nejjasnějším a nejčastějším příkladem replikové dvojice je otázka a odpověď. (Hoffmannová 2011: 141) Pro širší přehled se v následující kapitole¹⁵ práce věnuje rozdílu mezi otázkou a dotazem.

Existují i ustálené replikové dvojice, které mají speciální funkci. Jedná se o sekvence přípravné a vložené. V přípravných sekvencích si mluvčí zjišťuje, zda je možné splnit předpoklady, které jsou potřebné po uskutečnění komunikačního záměru. Opakem jsou sekvence vložené slouží ve většině případů jako vysvětlení nepochopené repliky, které ji předcházela. (Müllerová – Hoffmannová 1994: 24–25) Hoffmanová přidává k vloženým i sekvence opravné. Ty mohou mít různý rozsah podle toho, kdo opravu inicioval, kdo ji provedl a jakým způsobem byla signalizována. (Hoffmannová 2011: 142) Tyto funkce mohou být během rozhovoru použity jak moderátorem, tak samotným hostem.

3.1.3 Mechanismus střídání mluvčích

Ústředním pojetím konverzační analýzy je střídání replik mluvčích v rozhovoru (turn-taking mechanismus). Ke střídání mluvčích, používají účastníci rozhovoru pravidla, které lze formulovat do čtyř. (Nekvapil 1999/2000) Mluvčí může udělat odmlku a tím umožní svému komunikačnímu partnerovi, aby se ujal slova. Druhým pravidlem ho k tomu může explicitně vyzvat třeba oslovením. Poté dosavadní posluchač buď slovo převezme, anebo může pokračovat v řeči mluvčí prvotní. (Hoffmannová – Müllerová 1992: 115) V takovém případě se pravidla opakují, dokud k vystřídání mluvčích nedojde.

¹⁵ Viz. 3.2. Otázky a dotazy.

3.1.4 Místa relevantní z hlediska přechodu

Ke střídání mluvčích může v přirozeném dialogu dojít kdykoli, ale některá místa jsou k tomu obzvlášť vhodná. Tyto potenciální předěly se nazývají místa relevantní z hlediska přechodu a vznikají na hranici syntaktických konstrukcí, intonačních úseků nebo také segmentů sjednocených významově a funkčně.

Mluvčím bývají signalizovány verbálně i neverbálně. Zvlášť silné jsou potom předěly, které jsou utvořené kombinací více způsobů segmentace a signalizované jsou několikanásobně. (Müllerová–Hoffmannová 1994: 27) Pokud rozhovor probíhá dle pravidel, tak moderátor dává svým projevem hostu jasně najevo, kdy by se měl chopit slova a začít svou repliku.

3.1.4.1 Přerušování vs. překryv

Pro analýzu přerušování je důležité, že vnímání potenciálních předělů je zcela subjektivní. (Hirschová 2006: 209) Může se stát, že souběžné mluvení, které se jeví jako vědomé vskočení do řeči mluvčího, může být pouhou snahou od dosavadního recipienta standardně převzít repliku v okamžiku, kdy předpokládal, že dosavadní mluvčí již domluvil. (Havlík 2008: 6) Musíme proto rozlišovat mechanické překryvy a přerušování.

Chceme-li tyto situace odlišit, je nutné analyzovat místa relevantních přechodů, sekvenční umístění a průběh překryvu replik. Nicméně ani poté nelze s určitostí zjistit, zda se jedná o přerušování či nikoli. Dle místa vzniku, jestli v blízkosti místa relativního přechodu či přímo v něm, jsou děleny na dva základní typy. (Havlík 2012: 53) Prvním typem je terminální překryv – vzniká, když dosavadní posluchač rozpozná, že se mluvčí blíží místu relevantního přechodu a naváže na něj dříve, než ho mluvčí vyzve. Druhým typem je souběžný start. K souběžnému startu dochází v případě, že se dosavadní mluvčí rozhodne ještě pokračovat, ale další účastník rozhovoru na něj již navázal a chtěl po něm danou repliku již převzít.

Přerušování se pak vymezuje jako vstup do řeči v místě, které není relevantní pro její převzetí. (Müllerová – Hoffmannová 1994: 29) O vstupu do řeči, které je již opravdu považováno za nezdvořilé hovoříme v momentě, kdy mluvčí vstoupí do repliky komunikačního partnera mimo mechanismus relevantního přechodu se záměrem přerušování.

Havlík (2012: 36) cituje Fergusonovou z publikace z roku 1977, která rozlišuje čtyři typy přerušování. Prvním typem je jednoduché přerušování (simple interruption) – to zahrnuje souběžné mluvení i přerušování mluvčího s tím, že posluchač mu vstoupil do řeči a tím tak znemožnil jeho repliku dokončit. Druhým typem je přesah (overlap) – mluvčí svou výpověď dokončí, ale již

při začátku repliky komunikačního partnera. Třetím typem je vskočení do promluvy (butting-in) – od předchozího přerušeni se liší tím, že přerušovatel není úspěšný a utne svou repliku dřív v prospěch původního mluvčího, který tak svou repliku dokončí. Čtvrtým typem je tiché přerušeni (silent interruption) – nastane v situaci, kdy mluvčí svou výpověď z nějakého důvodu sice nedokončí, zároveň komunikační partner chvíli vyčká a až po pauze se ujme slova. Tím pádem k přerušeni nedojde.

3.2 Otázky a dotazy

Pro potřeby analýzy prováděné v této práci je nutné vymezit, co je otázka a co dotaz. Rozdíl mezi otázkou a dotazem, spočívá v tom, že dotazy jsou obsáhlejší a tvoří je kombinace několika otázek nebo spojení otázky s dalšími tvrzeními.

Moderátorovy repliky často nemají vždy formu tázací věty¹⁶, přesto jsou jako otázky chápány. I když se může stát, že jde o jednoduchá konstatování, otázky z nich činí role účastníků rozhovoru. I když jde jen o jednoduchá konstatování, otázky z nich provádějí role účastníků rozhovorů. (Havlík 2008b: 22-25) Podle Čmejkové je z tohoto důvodu jednodušší definovat otázku pragmaticky – to znamená jako jakousi žádost o poskytnutí informace. Nikoli syntakticky – výpověď mající podobu typické otázky. (Čmejková 2003: 92–93) „*Otázkou můžeme tedy nazývat vše, co chápe interviewovaná osoba jako výzvu k podání informace.*“

Dle Havlíka (2008a) jsou formálně netázací výpovědi, které mají otázkový význam a vyzývají k poskytnutí informací označovány jako výzvové dotazy. Nezáleží na tom, zda je tato výpověď podána explicitně či implicitně.

¹⁶ Viz. předcházející kapitoly 3.1.3. Mechanismus střídání mluvčích, 3.1.4. Místa relevantní z hlediska přechodu.

4 ANALÝZA

Cílem analýzy v této práci je deskripce způsobu vedení rozhovoru s moderátory pořadů Prostor X, Epicentrum, Jak zvládnout pandemii a Události, komentáře. Přičemž z pořadu Jak zvládnout pandemii je vyčleněn jeden konkrétní díl, který se datem nejvíce přibližuje k dalším zvoleným vzorkům. Z Události, komentářů je vybrán jeden reportážní rozhovor, který se kooperuje s ostatními vybranými vzorky obsahem a datem vysílání. K dosažení tohoto cíle byl proveden kvantitativní a kvalitativní rozbor, jejichž vypočítané jevy se navzájem doplňují a dokazují tak, jak moderátoři naplňují své role v řízení rozhovorů. Jevy, které z rozborů vyplynuly jsou následně kvantifikovány, kategorizovány a zaznamenány v tabulkách nebo grafech. Typické případy výskytu zkoumaných jevů doplňují ukázky z transkriptů.

Analýza je členěna do čtyř podoblastí:

1. Sekvenčnost dialogu: analýza četnosti a poměru replik a jejich typů
2. Aspekt času: analýza délky promluv mluvčích
3. Vybrané dílčí techniky řízení rozhovorů: analýza přerušování, námitek a reformulací
4. Tematické okruhy: zaměřeny na přesný počet replik se zdravotnictvím

4.1 Analýza četnosti a poměru replik

První část analýzy obsahuje rozbor struktury vybraných rozhovorů z hlediska počtu a poměru replik moderátorů a hosta. V navazujícím rozboru jsou znázorněny repliky moderátorů, které jsou na základě jejich formy a otázkového potenciálu klasifikovány jako repliky výzvnové, tázací či netázací.

4.1.1 Počet a poměr replik moderátora a hosta

Při procesu kvantifikace replik účastníků rozhovoru bylo nahlíženo na vymezení repliky jako na souvislý úsek mluvené části jednoho z komunikantů. Za samostatnou repliku nebyla považována jednoslovná odpověď nebo snaha chopit se slova, která zasahovala do repliky komunikačního partnera, jehož replika nebyla ukončena. Rovněž nebylo započítáno paralelní responzivní přízvukování (*hm, no, ano, jo*), kterým mluvčí pouze signalizoval svou pozornost vůči partnerovi. Pokud však tato samostatná slova odpovídala na předcházející repliku a plnila tím funkci odpovědi, započítána byla.

Následující ukázka z transkriptu č. 1 vykresluje přímo tuto situaci. Čestmír Strakatý pokládá Petru Smejkalovi otázku, během které rovnou odpovídá, protože mu moderátor dává po vyslovení celé otázky prostor k odpovědi, odpovídá Smejkal ještě jednou.

Ukázka č. 1

ČS: tak prostě vir pomalu mizel [jo] rozumíte?

PS: =jo

Dle pravidel transkribování patří každá replika mluvčích na nový řádek. V průběhu rozhovoru může nastat situace, kdy se replika „rozdělí“ kvůli tomu, že druhý mluvčí do souvislé repliky zasáhne. Z tohoto důvodu počet jednotlivých řádků neodpovídá počtu napočítaných replik. Promluvy v následující ukázce z transkriptu č. 2 byly počítány jako dvě repliky moderátora a jedna replika hosta. Moderátorka rychle vstoupila do repliky hosta, který ve svém projevu chtěl pokračovat, avšak moderátorka mu položila nečekanou otázku. V další replice položila další navazující otázku. Host ale i přes moderátorčin náhlý dotaz svou odpovědí navázal na předchozí myšlenku.

Ukázka č. 2

PS: =pozor to prodělané onemocnění [ano] to zůstane na těch sto osmdesáti to se rozhodně [to si myslíte že už se to nebude posuzovat,] to si myslím že se opravdu posuzovat nebude. [ehm]

PH: vy jste také zmiňoval tu nebo upozorňoval jste na ten prodloužený interval mezi dávkami a považujete to za rizikové, proč? mohl byste to více vysvětlit?

K celkovému počtu replik nejsou započítány úvodní a závěrečné repliky s pozdravy moderátorů a hosta. Také nejsou započítány předěly rozhovorů, kde uvádějí další část nebo v případě rozhlasu připomínají posluchačům, o jaký rozhovor se jedná. Počet replik a jejich poměr je zaznamenán v následující tabulce.¹⁷

¹⁷ Jednotlivé rozhovory jsou zaznačeny pomocí iniciál moderátorů – Čestmír Strakatý (ČS), Pavlína Horáková (PH), Jan Pokorný (JP), Jakub Železný (JŽ) a hosta Petra Smejkala (PS). Barva znázorňuje rozdíly mezi rozhovory z komerčních a veřejnoprávních médií.

Tab. 1: Počet a poměr replik moderátora a host

	Repliky moderátora	Repliky hosta	Celkem
ČS + PS	83 (49,1 %)	86 (50,9 %)	169 (100 %)
PH + PS	52 (49,1 %)	54 (50,9 %)	106 (100 %)
JP + PS	26 (52 %)	24 (48 %)	50 (100 %)
JŽ + PS	11 (57,9 %)	8 (42,1 %)	19 (100 %)

V tabulce je znázorněno, že v delších rozhovorech vedených Čestmírem Strakatým a Pavlínou Horákovou je větší počet replik veden na straně hosta. Na druhé straně ve veřejnoprávních médiích, kde byly rozhovory vedeny Janem Pokorným a Jakubem Železným byl vyšší počet replik zaznamenán na straně moderátorů. V nejdelším i nejkratším rozhovoru byl zaznamenán rozdíl pouhých tří replik. Ve zbylých dvou se jednalo o ještě menší rozdíl, a to tedy o repliky dvě. Žádný markantní rozdíl, ačkoli se jedná o rozhovory rozlišného času, v počtu replik zde nebyl zaznamenán.

Je důležité vzít v při interpretaci v potaz délku rozhovorů. Nejdelší rozhovor bez úvodních a závěrečných replik byl veden Čestmírem Strakatým (2 549 sekund), to tedy odpovídá i největšímu počtu replik. Následoval rozhovor Pavlíny Horákové (2 501 sekund), který byl druhý i s největším počtem replik. Třetí byl rozhovor Jana Pokorného (1 062 sekund), který byl stejně tak zařazen i do počtu replik. Nejkratším rozhovorem byl rozhovor Jakuba Železného vedený ve zpravodajství Událostí, komentářů (623 sekund) z důvodu této délky obsahuje i nejmenší počet replik.

4.1.2 Repliky tázací, netázací a výzvové

V rámci analýzy replik je možné v rozhovorech identifikovat 3 typy otázek moderátorů. Typy byly na základě funkce a formy intuitivně klasifikovány jako repliky výzvové, tázací a netázací. Výzvové repliky neměly formu tázací věty, její funkci ale otázky naplňovaly. Otázky tázací jsou tvořeny jednoduchým dotazem nebo otázkou. Netázací otázky neměly tázací formu, ani nikterak jinak nesplňovaly definici otázky. Poměr je znázorněn v následující tabulce.

Tab. 2: Poměr výzvoových, tázacích a netázacích replik moderátorů

	Výzvové repliky	Tázací repliky	Netázací repliky	Celkem
ČS + PS	26 (35,6 %)	40 (54,8 %)	7 (9,6 %)	73 (100 %)
PH + PS	11 (25 %)	33 (75 %)	0 (0 %)	44 (100 %)
JP + PS	7 (36,8 %)	11 (57,9 %)	1 (5,3 %)	19 (100 %)
JŽ + PS	4 (44,4 %)	5 (55,6 %)	0 (0 %)	9 (100 %)

Z tabulky vyplývá, že moderátoři pokládali nejvíce běžné otázky. Poměr tázacích replik se pohybuje od více než 55 % do 75 %. Nejmenší počet tázacích replik se objevil v rozhovoru pro Události, komentáře, kdy Jakub Železný vedl s Petrem Smejkalem rozhovor v rámci reportáže. Můžeme tedy předpokládat, že vzhledem k délce rozhovoru byl počet otázek omezen.

Výzvové dotazy byly nejčastěji zaznamenány v nejdelším rozhovoru Čestmíra Strakatého. Tento typ dotazů je používán v momentě, kdy moderátor žádá o odpověď, ať už explicitně či implicitně. V následujících ukázkách z transkriptu č. 3 můžeme vidět, že moderátor Jan Pokorný hovoří přímo o číselné hodnotě, host Petr Smejkal se v ukázce č. 3 vyjadřuje k dobrým zprávám, k číselným hodnotám však nikoliv. V ukázce č. 4, která je v rozhovoru navazující je jasné, že moderátor se snaží znovu vyzvat hosta, aby se vyjádřil k číselným hodnotám a tentokrát se mu to daří.

Ukázka č. 3

JP: posloucháte rozhovor jak zvládnout pandemii s hlavním epidemiologem pražského ikemu ((míněno IKEMU)) doktorem petrem smejkalem. ((hluboký nádech)) uděláme takovou hlavní odbočku, eh testy eh v česku v úterý, tedy včera potvrdily tři sta osmdesát čtyři případů

kovidu ((míněno covid-19)) ehm je to asi o stovku méně než před týdnem. incidenční číslo kleslo pod dvacet, nad pětadvacet ve dvou krajích. takže další dobrá zpráva asi pro vás.

PS: jojo. to jsou samé dobré zprávy ((smích))

Ukázka č. 4

JP: = ale už to neklesá tolik to číslo.

PS: = ne tak to už jsou malé absolutní hodnoty takže (.) ehm to tolik nevadí. ale musíme být na pozoru, všimněte si velká británie ((míněno Velká Británie)) kvůli té mutaci. a teď já doufám že nebudu o-nejbudou lidé říkat že zase straším, ale ale tam třeba to reprodukční číslo stoupl nebo ta incidence stoupá protože ta indická varianta, která ale eh nene-e ve velké británii ((míněno Velké Británii)) nejsou zatím zatížené nemocnice ale ten virus zase změnil svou tvář a šířil se rychleji, takže tam třeba ta incidence stoupá, čili to znamená že nesmí-ne-nemusíme ta čísla sledovat nadále.

Nejvyšší poměr netázacích otázek se prokázal v rozhovoru Čestmíra Strakatého (27,4 %). Netázací otázky zahrnovaly repliky, kde moderátoři vyjadřovali porozumění (ukázka č.5), v této ukázce by dalo rozporovat, zda se jedná o tázací repliku nebo spíše netázací. Vytrhneme-li to z kontextu, ukázka by se dala zařadit do tázacích replik, pokud zanecháme kontext, pochopíme, že moderátor s hostem soucítí, akorát očekává jeho další reakci. Ukázky č. 6 a 7 poté částečně navazují na ukázku č. 5, i když ne přímo. Moderátor se v ukázce č. 6 vzdává své repliky a přibližuje hostu své pocity, jak na něj působí. V ukázce č. 7 se zdá, že moderátor spíše konstatuje.

Ukázka č. 5

PS: =ne. my jsme řešili především ty epidemiologické věci

ČS: a není to chyba do jisté míry <ehh>((hluboký povzdech hosta)) protože to je vlastně ta kritika která, která v téhle chvíli na vás na vás (tlačí)

Ukázka č. 6

ČS: = vás to, vás to pobavilo nebo spíš možná tak unaveně pobavilo mám pocit, ale:

PS: = no ne. že už zas slyším. ano vy jste, vy se ptáte jako redaktor a já už vlastně slyším jak se zase lidi budou ptát, tak podívejte se, tak on ten mezes ((myšleno MeSES))ještě navíc vydával tyhle ty doporučení a oni si to vůbec ještě jako ani ne jako nenechali jako zkontrolovat [protože n-] právníkem jo

Ukázka č. 7

PS: = tohle všechno jako může skončit našim volným časem <()ale to možná slyším jenom trávu růst no>

ČS: to já si myslím, že neslyšíte trávu růst. já myslím, že to se o se ostatně děje i bez toho aniž bysme se my dva tady o tom bavili protože ta do jisté míry kritika na, na adresu ministerstva zdravotnictví potažmo vaší. toho že to bylo protizákonné a že můžou přijít nějaké žaloby ee prostě míří už nějakou dobu a ostatně může to skončit i na vaší hlavě tím, že vy jste prostě dávali špatná doporučení, politici se tak trochu budou chránit,

PS: (.) jo: tak to bysme opravdu byli ve špatném státě čestmíre, protože těch poradních orgánů a těch lidí, co radili je tam především nebo jsou tam zabudované tři skupiny nebo byly to tři skupiny teď je to klinická skupina, které je také radili a já si myslí- ((prohlašuje s mírným úsměvem))

4.2 Analýza délky promluv

Druhou podoblastí je analýza délky promluv, která je zaměřena na řízení rozhovoru z hlediska času. Záměrem této podoblasti bylo zjistit, jak dlouho mluvili v rozhovorech moderátoři ve srovnání s hostem a také, jak dlouho nechali svého hosta odpovídat. Pro přesnější měření byl čas promluv spočítán pomocí pronesených slov. Tento postup byl zvolen z důvodu překrývajících se promluv, různého tempa mluvení nebo velmi krátké repliky.¹⁸ Postup výpočtu je podrobněji popsán v následujících odstavcích.

¹⁸ Inspirace k přesnějšímu výpočtu pramení ze Smolákové (2010).

V prvním kroku byla odečtena úvodní a závěrečná část každého rozhovoru. Poté byl zjištěn čas středové části analyzovaného rozhovoru. Následně bylo propočítáno, kolik slov v této části pronesli moderátoři a kolik host. Pro snazší výpočet nebyly do počítání zahrnuty nedokončená slova a hezitační hlásky.

V případě, že nastala situace, kdy promluvili oba mluvčí, byla sečtena jejich slova, která pronesli současně. Jestliže se slova nepřekrývala úplně, ale jen z části, byl přičten zlomek překrývajících se slabik slov. Průměr součtu byl poté odečten od celkového počtu slov řečených moderátory nebo hostem. Součet získaných počtů slov bez překryvů podtrhl, kolik slov by v průběhu vymezené části rozhovoru zaznělo, pokud by mluvil jen jeden z komunikačních partnerů.

Výsledkem pak bylo číslo, které se vydělilo časem vymezené části rozhovoru vyjádřené v základním časovém celku, v minutách. Výsledek tedy odpovídá počtu slov, které byly proneseny za jednu minutu vybraného rozhovoru. Následným vynásobením získaného čísla s počtem slov obou účastníků rozhovoru bylo zjištěno, kolik minut mluvil host a kolik jednotliví moderátoři. Všechny tyto údaje jsou zaznamenány v tabulce.

Tab. 3: Poměr času promluv moderátorky a hosta

	Čas promluv – moderátora	Čas promluv – host	Čas promluv – celkem
ČS + PS	13,3 (31,45 %)	28,99 (68,55 %)	42,29 (100 %)
PH + PS	15,79 (38,13 %)	25,62 (61,87 %)	41,41 (100 %)
JP + PS	7,35 (42,19 %)	10,07 (57,81 %)	17,42 (100 %)
JŽ + PS	3,6 (35,19 %)	6,63 (64,81 %)	10,23 (100 %)

Výsledkem je, že ve všech rozhovorech mluvil host déle než moderátor. Host hovořil průměrně mezi téměř 58 % po 69 %. Naopak moderátoři hovořili mezi téměř 32 % až 42 %.

Největší kontrast je mezi rozhovory Čestmíra Strakatého, kde Petr Smejkal mluvil v průměru nejvíce a s Janem Pokorným, kde mluvil naopak nejméně. Více prostoru tak tedy dostal Petr Smejkal v Prostoru X než v Českém rozhlase Radiožurnál. Tento výsledek však nebyl ničím překvapujícím vzhledem k délkám zmíněných rozhovorů.

Při porovnání dat z tabulky č. 1 (Počet a poměr replik moderátora a host) a z tabulky č. 6 (Četnost kooperativních překryvů) mohly být vysledovány průměrné délky replik moderátorů a hosta, čímž bylo zjištěno, jak dlouho formulovali své otázky a dotazy moderátoři a také, jak dlouho nechali svého hosta odpovídat. Zjištěné údaje jsou zapsány v následující tabulce a zapsány jsou v sekundách.

Tab. 4: Průměrná délka repliky moderátora a hosta

	Moderátor	Host
ČS + PS	8, 65 s	18, 95 s
PH + PS	12, 58 s	20, 46 s
JP + PS	9, 19 s	12, 59 s
JŽ + PS	14, 4 s	26, 52 s

Tabulka ukazuje, že host měl ve všech rozhovorech jednoznačně větší prostor k vyjádření než moderátor. Největší prostor dostal Petr Smejkal v rozhovoru s Jakubem Železným, nejméně pak v rozhlasové epizodě pořadu Českého rozhlasu radiožurnál vedený Janem Pokorným. Pro názornou ukázkou jsou zde vloženy na komparaci ukázky replik.

Ukázka č. 8

JŽ: v uzavřených prostorách, v emhádé ((myšleno MHD), stále platí povinnost nosit ochranu dýchacích cest. Hlavní hygienička paní svrčinová ehm říkala, že by na konci léta mohlo být i tohle, i tohle zrušeno. tedy za předpokladu dosažení jakési alespoň chápu to správně, částečné kolektivní imunity, jak to vidíte vy?

PS: no já, úplně to tak optimisticky nevidím, já si myslím že, je to celkem jisté, že toho asi nedosáhnem a právě ten podzim. ehm na-na právě v tom podzimu bych, bych ty roušky určitě né ve vnitřních prostorách bych, bych je ponechal. teď je samozřejmě otázka to, že ehm možná se zaznamená, že třeba to americké centrum pro kontrolu nemocí doporučilo těm očkovaným, že mohou sundat roušku a mohou ji sundat roušku [ehm]a mohou ji sundat i při-i při vnitřním prostoru by bylo dobré ((lehké pousmání)), ale víme, jak to u nás chodí. prostě

kdo by to kontroloval, ten člověk by taky moh říkat že samozřejmě očkován je a nebyl by čili, já bych byl v tomhle opatrný já myslím, že ty roušky na podzim rozhodně ve vnitřních prostorech bychom si měli ponechat. a jasně, pokud se proočkuje osmdesát procent lidí, tak určitě by bylo možné od roušek upustit ale myslím, že tam prostě nebudem, takže to je trošku optimistický předpoklad, aspoň z mého [no]pohledu.

Ukázka č. 9

JP: já vím že nechcete strašit ale pracujete v nějakých vašich expertních úvahách i s nějakým výhledem na eventuální super mutaci, která obejde zatím všechny dosud použitelné vakcíny?

PS: ehm to se zatím nestalo. a ehm (..) jasně musíme mít na paměti [ehm] proto je důležité testovat aby ty-tyhle ty varianty odhalit. ale ehm nějak nepředpokládám že by se to stalo.

4.3 Analýza vybraných technik řízení rozhovoru

Ve třetí podoblasti se analýza zaměřuje na techniky moderátorů, které uplatňují, konkrétně na vznášení námitek, přerušování a reformulování odpovědí hosta.

4.3.1 Přerušování

O přerušování se tato práce zmiňuje již výše. Je nutné však ještě jednou připomenout, že je potřebné odlišovat přerušování od mechanických překryvů, které vypadají problematicky jen ze začátku. Analýza této techniky je vzhledem k problematice přerušování rozdělena do více fází.

4.3.1.1 Překryvy podle místa vzniku

V transkribovaných rozhovorech byly nalezeny repliky, kde moderátoři i host mluví souběžně. Tato práce se posléze zaměřila na ty, kde simultánní mluvení způsobil moderátor.

Překryvy replik byly nejprve rozděleny dle míst jejich vzniku na mechanické a nemechanické. K mechanickým překryvům dochází ve dvou situacích, a to, pokud moderátor vstoupil do repliky hosta v blízkosti místa relevantního z hlediska přechodu (MRP) - tím pádem tak došlo k překryvu terminálnímu, nebo poté pokud tak učinil rovnou na zmíněném místě a došlo zároveň k tzv. souběžnému startu, když se host v MRP rozhodl ve své replice nadále pokračovat.

Jiné situace byly označeny jako nemechanické, protože nejsou v souladu s pravidly mechanismu střídání mluvčích. Poměry překryvů podle míst jejich vzniku jsou zaznamenány v tabulce.

Tab. 5: Počet vstupů moderátora do řeči hosta podle MRP

	Vstup blízko MRP	Vstup v MRP	Vstup mimo MRP
ČS + PS	4	3	2
PH + PS	2	3	1
JP + PS	1	1	1
JŽ + PS	1	1	1

Ve všech analyzovaných rozhovorech došlo ke vstupu blízko MRP. Moderátoři vytušili, že se host k MRP blíží, avšak začali mluvit dříve, než host celou repliku dokončil. Tyto terminální překryvy bývají krátké a z pravidla mají pouze pár slov, někdy celé slovo ani není dořečeno. V rozhovorech také došlo k překryvu přitakáním nebo výrazným nádechem moderátora. Zmíněné případy jsou zaznamenány v transkriptech. Do terminálních projevů se však neřadí. V tabulce je vidět, že nejvíce terminálních překryvů bylo znázorněno v rozhovoru Čestmíra Strakatého.

Ukázka č. 8

ČS: z vašeho, [ale] z vašeho pohledu například takové to, ta argumentace která se objevila taky v několika obvinění soudu, že ta rozhodnutí nejsou odůvodněná, omlouvám se, že ta opatření nejsou odůvodněná ((host přikyvuje)), pak se objevily hlasy, které zaznamenaly seznam zprávy, že údajně úředníci na ministerstvu zdravotnictví si stěžovali na vás, že vy jste je málo odůvodňovali ta doporučení ((smích hosta)) to je něco co vy byste připustil nebo ne?

PS: helejte tohle všechno, co mně říkáte mě vede k tomu že, jak teda, jak jako (.) jako kde to teda žijem když, když my. když tady musela, tedy jestli to tak bylo, ale to aby se správně zvládlo rozvolnění. musela prostě zvládnout dobrovolná skupina jako nadšenců, který prostě chtěli pomoci. a ministerští úředníci měli přece tu možnost se zeptat

někoho jiného. oni měli tu možnost říct prostě jako mezes ((myšleno MeSES)) nebudeme respektovat. my tady máme naši klinickou skupinu. my tady máme naši epidemiologickou skupinu, tak vždycky sebou měli možnost přece [ehm] odvolat na někoho jiného nebo na radu někoho jiného. tak to je hodně velký alibismus říkat, no my jsme museli, on tady vlastně nikdo jiný nebyl než ten mezes ((myšleno MeSES)), tak my jsme museli, jaksi akceptovat rady toho mezesu ((myšleno MeSES)). to vůbec není pravda. [()] vždyť jste měli tisíc jiných odborníků

Další situace mechanických překryvů se objevily v místě, kde začali hovořit oba mluvčí, tzv. místo souběžného startu. V těchto rozhovorech docházelo k souběžným startům ojedinele, moderátoři i host neměli potřebu hlásit se významně ke slovu. Šlo spíše o rychlou potřebu se vyjádřit nebo iniciovanou repliku dokončit.

Následující ukázka z transkriptu č. 1 ukazuje „živý“ rozhovor mezi Petrem Smejkalem a Čestmírem Strakatým. Moderátor okamžitě navázal na předchozí repliku hosta, který se snažil moderátorovi odpovědět, ale moderátor pokračoval dál, proto nastala situace, kdy se střetli ve slově „pan“.

Ukázka č. 10

ČS: = no oni to někteří říkali i tehdy a ostatně si za těmi slovy tak nějak stojí jako konzistentně [jo?]

PS: že to je oukej, když prostě [pan]

ČS: = pan rektor Zima například tvrdí, že ta jeho tvrzení z loňska nebo ledna nebo z března, kde mluvil o promořování mladých a tyhle věci prostě že, že si za tím vším prostě stojí,

4.3.1.2 Překryvy ze záměru mluvčích

Následující fází analýzy bylo posouzení nemechanických překryvů replik, kde bylo záměrem moderátorů přerušit nebo nechat volně plynout řeč hosta. Překryvy moderátorů mimo MRP jsou rozděleny na kompetitivní a kooperativní. Do kooperativních překryvů, které jsou obsaženy v této práci řadíme tzv. kontinuátory, které jsou pronesené v momentě, kdy hovoří komunikační partner a druhý z dvojce mu tím dává najevo, že mu naslouchá (*např. ehm, ano*) a podmíněné vstupy do replik, kdy jeden pomáhá druhému mluvčímu najít vhodná slova. (Hutchby 2006 :124, dříve Schegloff 1982).

Tab. 6: Četnost kooperativních překryvů

	Kontinuátory	Podmíněné vstupy	Kooperativní překryvy celkem
ČS + PS	10	3	13
PH + PS	10	6	16
JP + PS	3	2	5
JŽ + PS	6	2	8

U kontinuátorů se v této tabulce sešly dva vzorky s počtem deset, a to u Čestmíra Strakatého a Pavlíný Horákové. Ve srovnání se zbylými rozhovory moderátoři signalizovali epidemiologovi jeho pozornost a zájem. Dávali to najevo pokynutím s doprovodným slovem *ano* nebo *ehm*.

Podmíněné vstupy jsou zde v oslabení. Nejčetněji se však vyskytl u moderátorky Pavlíný Horákové. Zdá se, že moderátorka chtěla uspišit hostovu odpověď a přejít na další otázku.

Ukázka č. 11

PS: ehm ((lehké pousmání)) (.) tak zklamáním byl ten ten konec, a:aa překvapením bylo že:e skutečně bylo našemu. já jsem netušil do jaké míry teda na začátku ta ta naše stanoviska budou vnímána. jak si (.) opravdu jim bylo nasloucháno. nejenom ze strany ministerstva zdravotnictví, ze strany ministerstva školství, třeba ze strany ministra plagy to byla výborná spolupráce. eee musím říct že, (.) přes ten začátek kdy ze strany ministra průmysla obchodu byl vlastně nebo byl byl velký odpor. k tomu testová:ání, tak potom když jaksi (.) třeba pan ministr havlíček nebo potom i svaz průmyslu a obchodu pochopili význam toho testování, tak ze strany (.) nevím jak to říct. no průmyslníků to byl. to byla dobrá spolupráce. ehm ale tam. že jo tam přece jenom to k tomu testování ve firmách mělo dojít daleko dřív. (.) takže (..) problém byl trošku v ministerstvu kultúry. to[ehm] pan ministr zaorálek se pak nějak (.) [mohl byste být konkrétnější?]postěžoval. no ne:e tak my jsme to nevnímali jako

problém ale (.) pak jsem zaznamenal že v rozhovoru pro novinky pan ministr zaorálek tak jako nebyl spokojenej s tou spoluprací s námi. no tak ((pokrčení ramen)). (.) tak nevím.

PH: ehm. (.) ehm kdo teda teď

V rozhovoru se vyskytují i jiné vstupy, které dokládá následující tabulka. Jsou jimi jednoduchá přerušení (host nedokončil svou repliku), vskočení do promluvy (moderátor nedokončil svou repliku), přesah (host dokončil svou repliku) a přerušení tiché (host nedokončil svou repliku bez překryvu).

Tab. 7: Četnost typů přerušení

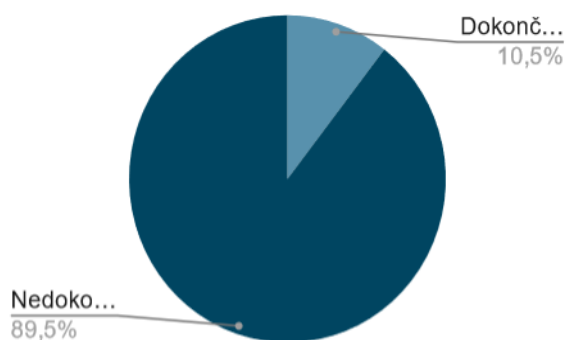
	Přerušení jednoduché	Vskočení do promluvy	Přesah	Přerušení tiché	Četnost kompetitivních překryvů
ČS + PS	16	5	56	0	77
PH + PS	4	0	41	0	44
JP + PS	0	1	20	0	21
JŽ + PS	0	0	10	0	10

Nejvíce přesahů byl vypořádan v rozhovoru s Čestmírem Strakatým a Pavlínou Horákovou. Jedná se o nejdelší rozhovory, kde je zabírána širší škála témat. Z tohoto důvodu bylo do rozhovoru vstupováno častěji, avšak stále se jedná o rozhovory, které mají prostor pro vyjádření jak moderátora, tak i hosta.

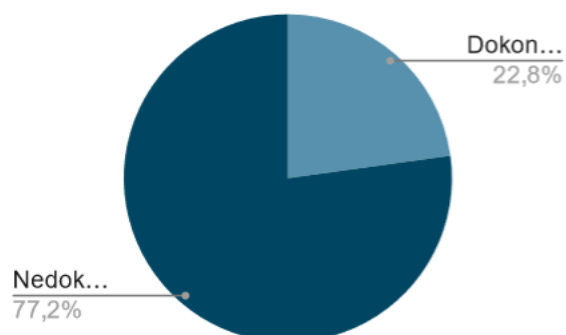
Nejhladší průběh měl rozhovor Jakuba Železného v Událostech, komentářích. Mohlo být ovlivněno i tím, že host neseděl ve studiu nýbrž byl do studia připojen a rozhovor tak probíhal v online prostředí přes sluchátko.

4.3.1.3 Poměr dokončených a nedokončených replik hosta

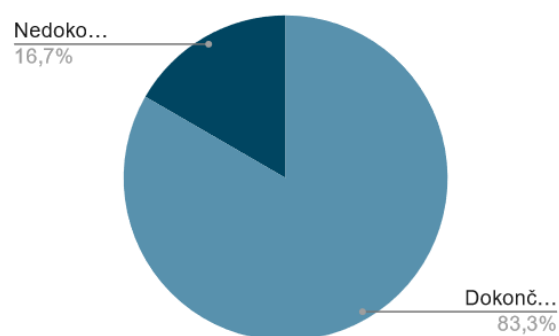
Z výsledku předchozích analýz bylo možné získat také poměr dokončených a nedokončených replik. Počet nedokončených replik tvoří celková četnost kompetitivních překryvů. Tedy po součtu jednoduchého přerušení, vskočení do promluvy, přesahu a tichého přerušení se součet odečetl od replik hosta (viz. tabulka č. 1) a získáme počet dokončených replik. Tyto poměry jsou zaznamenány v následujících grafech.

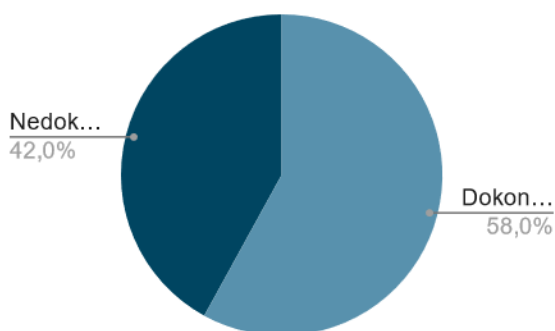
Obr. 1: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkala s Čestmírem Strakatým

Obr. 2: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkala s Pavlínou Horákovou

Obr. 3: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkala s Janem Pokorným

Obr. 4: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkala s Jakubem Železným

Od ostatních grafů se na první pohled odlišuje ten s Jakubem Železným. Co také však můžeme vidět na první pohled, je fakt, že poměry replik s Janem Pokorným a Jakubem Železným oproti Čestmíru Strakatém a Pavlíně Horákové jsou procentuálně vyšší v dokončených replikách. Jak je již jednou zmíněno, ve veřejnoprávních médiích byl epidemiolog pozván za účelem vysvětlení epidemiologické situace. Další dva rozhovory zahrnují i téma politické¹⁹. Tedy nejvyšší počet dokončených replik byl dosažen v rozhovoru s Jakubem Železným, naopak nejmenší s Čestmírem Strakatým.

4.3.2 Vznášení námitek

Další analyzování bylo zaměřeno na vznášení námitek. V transkriptech bylo vyzorováno, že námítka byly vedeny ve dvou typech. Prvním typem bylo nesouhlasné stanovisko v replice hosta (viz. tabulka „Věcné námítka“) a druhým typem byla námitka vztažena přímo na hosta (viz. tabulka „Osobní námítka“). Počet a poměr výskytu těchto typů námitek je vyobrazen v následující tabulce.

Tab. 8: Počet a poměr typů námitek moderátorů

	Věcné námítka	Osobní námítka	Námítka celkem
ČS + PS	4 (57,14 %)	3 (42,86 %)	7 (100 %)
PH + PS	3 (60 %)	2 (40 %)	5 (100 %)
JP + PS	1 (100 %)	0 (0 %)	1 (100 %)
JŽ + PS	2 (100 %)	0 (0 %)	2 (100 %)

¹⁹ Viz. kapitola 4.4. Analýza tematických okruhů.

Nejvíce námitek bylo zaznamenáno v rozhovoru s Čestmírem Strakatým, a to jak věcných, tak i osobních. Námítky byly vznášeny explicitně pomocí *ale, vy říkáte*. Ve věcných námitkách se moderátoři obecně ohlíželi na pandemickou situaci a její vývoj nadále. V osobních námitkách, které se vyskytují pouze u komerčních rozhovorů se vnesly námítka související s vládou a skupinou MeSES.

4.3.3 Reformulace odpovědi hosta

Třetí navazující podoblastí je reformulace odpovědi hosta. Jednalo se o případy, kdy moderátor zformuloval sám odpověď hosta tak, jak mu přišla nejsrozumitelnější pro publikum. Host mohl s touto reformulací buďto souhlasit, anebo nesouhlasit a podle toho se rozhovor vyvíjel dál.

V některých vybraných vzorcích rozhovorů se moderátoři chytali hostova slova a snažili se jeho odpověď doslovně zopakovat, aby přiložili důraz na jeho slova. Obě kategorie tedy reformulace i zopakování slov jsou zaznamenány v následující tabulce.

Tab. 9: Četnost reformulací odpovědi a zopakování slov hosta

	Reformulace odpovědi	Zopakování slov
ČS + PS	3	4
PH + PS	3	2
JP + PS	0	0
JŽ + PS	0	0

Z tabulky lze vyčíst, že reformulace a zopakování slov využili jen Čestmír Strakatý v nejhojnějším množství a hned poté Pavlína Horáková. Moderátoři Jan Pokorný a Jakub Železný tento způsob komunikace nevyužili vůbec.

4.4 Analýza tematických okruhů

V poslední podoblasti a pro tuto práci stěžejní pro shrnutí výsledků analýzy je rozbor tematických okruhů napříč jednotlivými rozhovory. Pro toto zjištění byla vytvořena tabulka obsahující poměr replik ke zdravotnímu tématu – pandemii a poměr replik obsahující jiná téma. Ta nadále nebudou blíže specifikovány. Četnost replik je vyobrazen v následující tabulce.

Tab. 10: Poměr čistě zdravotních témat obsažených v rozhovoru

	Repliky ke zdravotnímu tématu	Repliky obsahující jiná téma
ČS + PS	44	125
PH + PS	52	54
JP + PS	48	2
JŽ + PS	19	0

Z tabulky vyplývá, že čím déle byl rozhovor veden, tím více se témata lišila od rozebírání pandemie. Za repliku byla počítána každá část, která se vyjadřovala k průběhu pandemie jako společenského problému z lékařského hlediska. Naopak do replik nebyly započítány žádné fráze zabývající se vládou, ministerstvy, skupinou MeSES a jiných odluk od pandemické situace.

Ukázka č. 12

Tato ukázka započítaná nebyla z toho důvodu, že se jedná jen o repliku zabývající se skupinou MeSES.

ČS: =jste unaven?

PS: [jsem]

ČS: baví- nelitujte tak trochu toho že jste do toho šel? Že jste se stal tak trochu tou tváří?

PS: (.) ()

ČS: před několika měsíci?

PS: [ehm] to: toho nelituju no (.) ale za to že jsem se stal tváří to za to za nemůžu no (.) to jsem si nevybral (.) to bych nikdy nechtěl ale (.) toho nelituju. Rozhodně nelituju toho že jsme založili mezes ((myšleno MeSES)) a že jsme prostě (..) že jsme do toho šli

Ukázka č. 13

Naopak tato ukázka započítána byla, protože jsou zde zmíněny podmínky a rozvolňování.

ČS: ee my teď nemáme respirátory, protože vy jste očkovan. já jsem testován. pro studia platí výjimka [děkuju] nicméně takhle pravidla aspoň pořád vevnitř, vevnitř platí. máte pocit, že to co jste vlastně, vlastně ty dva měsíce nebo jak dlouho to bylo, při při ministerstvu zdravotnictví dělali s tou skupinou, že to bylo zásadní? že to mělo smysl? že to třeba pomohlo něco odvrátit?

PS: jo. (.) má:m rozhodně pocit, že ehm jsme se podíleli na tom dobře vedeném rozvolňování které, které proběhlo. já myslím že jsme to zvládli (.) jako, jako za mě a mezes ((myšleno MeSES)) se na tom podílel, a: zdá se že jsme to zvládli dobře. tím nemyslím (.) že jo jako rozhodnutí správného soudu nebo snahy o přeskočení těch balíčků v určité fázi. ale obecně: ee jsme k tomu přispěli rozhodně: já myslím že velkou měrou zejména ve fázi kdy se měnil ministr, to znamená těch prvních (e)

Největší odchylka nastala v rozhovoru s Čestmírem Strakatým, který se snažil svého hosta Petra Smejkal, co nejvíce rozpovídat v oblasti s vládou a skupinou MeSES, kdy vláda ukončila s touto skupinou vedenou Petrem Smejkalem spolupráci „ze dne na den“. Podobný tematický okruh zajímal i moderátorku Pavlínu Horákovou, která jak vidíme dle tabulky rozdělila rozhovor na dvě části. V první části se věnovala vládě a skupině MeSES, v druhé části poté pokládala otázky na vývoj pandemie. První část však převládá.

Opakem jsou rozhovory Jana Pokorného a Jakuba Železného. Jan Pokorný se vychýlil od tématu pandemie pouze jednou, když v rámci otázek na testování v dětských táborech zavzpomínali s Petrem Smejkalem na svá dětská táborové léta. Naprostým „vítězem“, který se od tématu pandemie neodchýlil ani jednou byl Jakub Železný.

5 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY

Analýza způsobu řízení rozhovoru moderátory z pořadu Prostor X, Epicentrum, Jak zvládnout pandemii a Události, komentáře byla rozdělena do čtyř navazujících podoblastí.

Z pohledu sekvenčnosti dialogu, konkrétněji analýzou četnosti a poměru replik a jejich typů bylo zjištěno, že v rozhovorech vedených Čestmírem Strakatým a Pavlínou Horákovou byl větší počet replik na straně hosta – Petra Smejkal. Naopak tomu bylo v případě Jana Pokorného a Jakuba Železného. U nich se větší počet replik objevil na straně moderátorů. Způsobilo to to, že Jan Pokorný i Jakub Železný měli potřebu klást co nejvíce otázek za co nejkratší dobu.

U všech moderátorů bylo také ukázáno, že nejčastějším typem repliky byla replika tázací. Následovala replika výzvodá a až poté replika netázací. Nejvíce replik použil Čestmír Strakatý, poté Pavlína Horáková a Jan Pokorný a Jakub Železný. Moderátoři se hosta ptali na současnou pandemickou situaci a její řešení. Čestmír Strakatý a Pavlína Horáková se rovněž zaměřovali na rozvázání spolupráce skupiny MeSES s vládou.

V části, která se zaměřila na aspekt času z hlediska délky promluv mluvčích lze konstatovat, že ve všech vzorcích analýzy byl čas promluv delší na straně hosta než na straně moderátora téměř o polovinu. Co se týká průměrné délky moderátora a hosta byl host v poměru s moderátory v dostatečné převaze. Rozdíl mezi jednotlivými vzorky, kdy Petr Smejkal hovořil se pohyboval od 8 do 12 sekund.

Ve většině případů moderátoři dodržovali místa vhodná k MRP nebo místa blízko MRP. Ojediněle se vyskytla místa, která byla zcela mimo vstup MRP. Bylo tak učiněno nejspíše z důvodu nepochopení repliky hosta či špatnému odhadu.

Nejčastější překryvy byly zaznamenány v rozhovoru s Pavlínou Horákovou, kdy dávala Petru Smejkalovi najevo, že jej vnímá a je v rozhovoru plně zúčastněna. Další s nejvyšším počtem překryvů byl Čestmír Strakatý, kdy se rozhovor chvílemi velmi uvolnil a probíhal jako „zpověď“ hosta. Svou zúčastněnost projevíli i Jan Pokorný a Jakub Železný, ti ovšem ve výrazně menší míře.

V četnosti kompetitivních překryvů byl opět největší počet zaznamenán v rozhovoru Čestmíra Strakatého. Poté následovala Pavlína Horáková, Jan Pokorný a Jakub Železný. Za přesahem byla největší četnost překryvu zaznamenána u jednoduchého přerušení. Ojedinělé bylo vskočení do promluv, žádný výskyt nebyl zaznamenán u tichého přerušení.

Počet námitek nebyl u žádného vzorku příliš vysoký. Převládaly však námitky věcné, nikoli osobní. Největší počet námitek byl objeven v rozhovoru Čestmíra Strakatého, kdy se hosta snažil navést na odpověď, která by jasněji vykreslila situaci. Osobní námitky se objevily jen u komerčních rozhovorů, kdy se moderátoři snažili získat názor Petra Smejkalu na vládu, ministry a ukončení spolupráce se skupinou MeSES. Ve veřejnoprávních rozhovorech se námitky objevili jen z důvodu, aby host svou repliku více vysvětlil.

V četnosti reformulací odpovědí a opakování slov bylo zaznamenáno 7 případů u Čestmíra Strakatého a 6 u Pavlíny Horákové. Přičemž Čestmír Strakatý měl větší počet u zopakovaných slov, a naopak Pavlína Horáková u reformulací odpovědí. Pavlína Horáková se snažila hosta usměrňovat a navést tak, aby odpověděl zcela jednoznačně. Čestmír Strakatý naopak použil techniku zopakování slov, které chvílemi působila jako „chytání se za slovo“. Žádná z těchto četností nebyla zaznamenána u veřejnoprávních rozhovorů Jana Pokorného a Jakuba Železného.

V poslední části analýzy je rozebírán tematický okruh rozhovorů z počtu replik zaměřeného na zdravotnictví a řešení pandemické situace. Ukázalo se, že v rozhovoru s Jakubem Železným žádná odchylka nenastala. S Janem Pokorným se objevila jedna, která však v kontextu souvisela s navazující otázkou na téma dětské letní tábory a testování na koronavirus během nich. Pavlína Horáková měla rozhovor rozdělený na dvě části, kdy první pokrývala témata politického rázu – vláda a skupina MeSES, ministři zdravotnictví a druhá část byla věnována současné pandemické situaci. Ukázalo se, že větší část replik, ačkoliv jen o malý rozdíl věnovala Pavlína Horáková více replik na téma okolo politiky. Největší rozdíl byl znovu zaznamenán u Čestmíra Strakatého, kdy měl jednak nejvíce replik obecně, ale také největší rozdíl. Pandemické situaci věnoval pouze 44 replik, zbylých 125 pojednával o politice a vystoupení skupiny MeSES z vládní rady o koronaviru.

6 ZÁVĚR

Všechny stanovené cíle mohly a byly zkoumány bez obtíží. Lze konstatovat, že stanovené cíle naplnily očekávání, a tak v rámci rozhovorů, které tvořily výzkumný vzorek lze říci, že komerční pořady inklinují k více odlišným tématům, kdežto veřejnoprávní pořady se striktně držely tématu pandemie a situace kolem ní.

Moderátorské techniky a způsoby vedení rozhovoru se příliš neliší. Moderátoři pokládali co nejvíce otázek tázacích a snažili se získat adekvátní odpověď na svou otázku podobnými metodami. Všichni sledovaní moderátoři nechali déle promlouvat svého hosta. Ze získaných poznatků můžeme vyčíst, že čím delší rozhovor, tím více námitek moderátoři vnesli.

Zde se dostáváme do kolize, která nastala již při samotném výběru vzorků. Výsledky, které se zaměřují na dělení komerčních a veřejnoprávních médií v rámci časového úseku mohou být zavádějící z důvodu jejich odlišné délky trvání.

Vzhledem k širokému výběru dílčích cílů a aspektů konverzační analýzy lze na práci navázat dalšími výzkumy. Rovněž téma specifikace vedení mediálních dialogů na téma pandemie v rozlišném zpracování by mohlo být nosné v rámci jiných diplomových prací.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam literatury

Bioetika - 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy. 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy [online]. Dostupné z: <https://www.lf1.cuni.cz/bioetika> (19.10.2022)

Buček, Jaroslav. 2012. Rola moderátora v masmediálním dialógu. Zlín: VeRBuM.

Česká lékařská komora [online]. Dostupné z:

https://www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf (19.10.2022)

Čmejrková, Světlá. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013. Lingvistika (Academia).

Čmejrková, Světlá. 2003. „Mediální rozhovor jako žánr veřejného projevu.“ Pp. 80–115 in *Jazyk, média, politika*. Ed. Čmejrková, Světlá – Hoffmannová, Jana. Praha: Academia.

Čmejrková, Světlá a Jana Hoffmannová. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. Lingvistika (Academia).

Čmejrková, S.: Two TV interviews on Global Street Party. In: M. Coulthard (ed.), *Dialoganalyse*, VII. Niemeyer, Tübingen (v tisku).

Havlík, Martin. *Poznámky k práci moderátorů televizních politických debat a rozhlasových interview*. Jazykovědné aktuality. 2008

Havlík, Martin. 2012. Sekvenční a prozodické aspekty rozhovoru. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova. http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/ujc/sys/galerie-download/oddeleni-stylistiky-a-lingvistiky-textu/Disertace_Havlik.pdf (12. 10. 2022)

Harris, S.: Evasive action: How politicians respond to questions in political interviews. In: P. Scannell (ed.), *Broadcast Talk*. Sage Publication, London 1991, s. 76–99.

Hirschová, Milada. 2006. *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Hirschová, Milada. *Pragmatika v češtině*. Vyd. 2., V Karolinu 1., dopl. V Praze: Karolinum, 2013. (online:pdf)

Hladký, Miroslav. 1986. *Žurnalistika v televizi*. Praha: Novinář.

Hoffmannová, Jana, Müllerová, Olga. *Jak vedeme dialog s institucemi*. Praha: Academia, 2000.

Hoffmannová, Jana – Müllerová, Olga. 1992. „Vývoj a současné akcenty analýzy dialogu.“ Pp.111–122 in Slovo a slovesnost 1992, r. 53, č. 2. <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3458> (12.10. 2022)

Hutchby, Ian. *Media Talk: Conversation Analysis and the Study of Broadcasting*. Open University Press, 2006.

Jílek, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2009.

Jurka, Michal, Petra Martinková a Michaela Roubínková. *Konverzační analýza (nejen) po česku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

Kodex Českého rozhlasu | Rada Českého rozhlasu. Rada Českého rozhlasu [online].1997 [cit. 16.10.2022]. Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

Koščo, Ján. 1984. *Žurnalistické žánry v televizi*. Praha: Novinář.

Maršík, Josef. *Výběrový slovníček termínů slovesné rozhlasové tvorby*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 1999. 60s.

Müllerová, Olga. 1999. „Úlohy moderátora v rozhlasovém diskusním pořadu Radioforum.“ Pp. 169–183 in Naše řeč 1999, r. 82, č. 4. <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7528> (8. 10. 2022)

Müllerová, Olga. 2003. „Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání.“ Pp. 116–156 in Jazyk, média, politika. Ed. Čmejrková, Světle – Hoffmannová, Jana. Praha: Academia.

Müllerová, Olga. 2011. „Mluvené projevy a komunikační situace.“ Pp. 66–82 in Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí. Ed. Čmejrková, Světle – Hoffmannová, Jana. Praha: Academia.

Müllerová, Olga. *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia, 1994.

Müllerová, Olga. 2003. „Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání.“ Pp. 116–156 in Jazyk, média, politika. Ed. Čmejrková, Světle – Hoffmannová, Jana. Praha: Academia.

Nekvapil, Jiří. 1999/2000. „Etnometodologická konverzační analýza v systému encyklopedických hesel.“ Pp. 80–87 in Češtinář 1999/2000, r. 10, č. 3.

Nový encyklopedický slovník češtiny. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Masarykova univerzita, Brno 2012 [cit. 16.10.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

Ochrana, František. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.

Osvaldová, Barbora a Jan Halada. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3., rozš. vyd. Praha: Libri, 2007.

Řiháček, Tomáš, Ivo Čermák a Roman Hytych. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013.

Sedláková, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*.

Schneiderová, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.

Schulz, Winfried a Irena Reifová. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3., nezměn. vyd. Přeložil Barbara Köpplová. Praha: Karolinum, 2011.

Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka. Praha: Melantrich, 1935-. ISSN 0037-7031. Vychází 4x ročně. ISSN 0037-7031.

Štorkán, Karel. *Úvod do teorie publicistických žánrů*, 1. díl, SPN, Praha 1978.

Trampota, Tomáš a Martina Vojtěchovská. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010.

Trampota, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006.

Zlámal, Jaroslav. *Etika, legislativa a organizace zdravotnictví ČR*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Laboratoř růstových regulátorů, 2016.

Seznam analyzovaných pořadů

Prostor X. 2021 [online]. Reflex.cz. 3. 6. 6:00 <https://www.reflex.cz/clanek/prostor-x/107508/petr-smejkal-zakonnost-opatreni-nebyla-nase-vec-osobne-se-me-dotklo-jak-nas-exministr-arenberger-popravit.html> (23.09.2022)

Epicentrum. 2021 [online]. Blesk.cz. 8. 6. 2022 5:00 <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-epicentrum/681520/udelali-z-nas-trosku-blbce-rika-smejkal-o-praci-pro-vladu-podzim-v-cesku-vidi-optimisticky.html> (23.09.2022)

Jak zvládnout pandemii. 2021 [online]. Český rozhlas Radiožurnál. 9. 6. 18:18
<https://radiozurnal.rozhlas.cz/premyslite-o-ockovani-protilatky-si-predtim-merit-nemusite-radi-epidemiolog-petr-8509551> (23.09.2022)

Události, komentáře. 2021 [online]. ČT24. 12. 6. 22:19
<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3325484-na-dovolenou-jedte-v-ramci-eu-doporucuje-epidemiolog-smejkal-i-na-podzim-budeme-podle> (23. 09. 2022)

8 SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tab. 1: Počet a poměr replik moderátora a host.....	30
Tab. 2: Poměr výzvových, tázacích a netázacích replik moderátorů	31
Tab. 3: Poměr času promluv moderátorky a hosta.....	34
Tab. 4: Průměrná délka repliky moderátora a hosta.....	35
Tab. 5: Počet vstupů moderátora do řeči hosta podle MRP	37
Tab. 6: Četnost kooperativních překryvů	39
Tab. 7: Četnost typů přerušení	40
Tab. 8: Počet a poměr typů námitek moderátorů	42
Tab. 9: Četnost reformulací odpovědí a zopakování slov hosta	43
Tab. 10: Poměr čistě zdravotních témat obsažených v rozhovoru	44
Obr. 1: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkalů s Čestmírem Strakatým	41
Obr. 2: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkalů s Pavlínou Horákovou	41
Obr. 3: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkalů s Janem Pokorným	41
Obr. 4: Poměr dokončených a nedokončených replik Petra Smejkalů s Jakubem Železným ..	42

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Odpovědi moderátorů na zaslané otázky s jejich medailonky

Příloha č. 2 Přehled transkripčních značek

Příloha č. 3 Transkript rozhovoru Čestmíra Strakatého s Petrem Smejkalem

Příloha č. 4 Transkript rozhovoru Pavlíny Horákové s Petrem Smejkalem

Příloha č. 5 Transkript rozhovoru Jana Pokorného s Petrem Smejkalem

Příloha č. 6 Transkript rozhovoru Jakuba Železného s Petrem Smejkalem

Příloha č. 7 Kódovaný transkript Čestmíra Strakatého s Petrem Smejkalem

Příloha č. 8 Kódovaný transkript Pavlíny Horákové s Petrem Smejkalem

Příloha č. 9 Kódovaný transkript Jana Pokorného s Petrem Smejkalem

Příloha č. 10 Kódovaný transkript Jakuba Železného s Petrem Smejkalem

Příloha 1 Odpovědi moderátorů na zaslané otázky s jejich medailonky

Na zaslané otázky odpověděli jen Pavlína Horáková a Jakub Železný.

Nejprve bych Vás poprosila o obecnější informace k Vám a pořadu, který moderujete:

1) Jak byste svými slovy popsal/a pořad, který moderujete?

PH: Rozhovory se zajímavými hosty o klíčových tématech, která hýbou Českem.

JŽ: Je to (Události, komentáře) jakási vlajková loď večerního všednodenního vysílání ČT24. Měl by obsahovat maximum aktuálních a divácky zajímavých témat. Měl by být co možná nejpestřejší. Základem jsou poctivě vedené rozhovory, rozhovory autorské.

2) Existují podle Vás nějaké konkrétní vlastnosti, které by měl úspěšný moderátor mít?

PH: Měl by být přirozeně zvědavý, umět naslouchat, ale také asertivně hosta usměrnit.

JŽ: V zásadě se dají shrnout do mé teorie 2P – Prepare And Perform. Příprav a předved'. Ale je jich samozřejmě mnohem víc...

3) Kolik členů týmu tvoří Váš pořad a jaké jsou jejich pozice a úkoly?

PH: Jsou zde 2 moderátorky, tým editorů, kteří se střídají a celkem jsou 4, ale Epicentrum je jen jedna ze složek jejich práce, protože jsou to primárně editoři Blesk Zpráv. Kameramani jsou 3, ale každý točí a střihá jen jeden pořad. Stážisté jsou 2 - mají na starosti newsletter Epicentra a krátká videa na soc. síti FB a Twitter. Tým na YT také 2, opět mají na starosti více pořadů a obsahů. Každý díl vyrobí tedy: moderátorka, kameraman, editor a dva stážisté.

JŽ: Je to – pokud nepočítám pracovníky, kteří pořad přímo technicky odbavují, ale bavíme-li se o týmu, který pořad připravuje, pak jde o kolektiv cca 10 lidí.

4) Jak vypadá Vaše příprava a úkoly? Musíte si např. připravit rešerši nebo to má za úkol někdo jiný?

PH: Ano, na každý díl si připravuji rešerši sama. Podle tématu trvá několik hodin nebo i několik dní. Vždy kombinuji zdroje české i mezinárodní.

JŽ: Obvykle s nadsázkou říkám: Kdyby mě někdo viděl odpoledne před vysíláním, musel by si říct, proč si ten člověk za naše peníze v práci čte... Moderátor pořadu jako jsou Události, komentáře musí opravdu „načíst“ velké množství informací. Editor většinou připraví okruhy, ale samotné rešerše a finální přípravu mám ve zvyku si dělat sám.

5) Kdo vybírá tematické okruhy? Případně musíte se jich striktně držet nebo pokud uznáte za vhodné, můžete od tematické struktury odbočit?

PH: Tematické okruhy vybírám já, u hostů jako jsou ministři si je nechám schválit šéfem Blesk Zpráv. Okruhů se držím, ale ne striktně, pokud dojde k aktuálním nepředvídaným událostem, tak se mohou změnit. Někdy odbočíme, záleží na typu hosta a tématu.

JŽ: Tematické okruhy vybírá editor, ale samozřejmě v pracovní diskusi s moderátorem a ostatními členy týmu. Můžu, respektive musím od tematické struktury odbočit, pokud to vyžaduje situace. Živé vysílání je ze své podstaty nepředvídatelné.

6) Dle čeho zvažujete výběr hosta?

PH: Hosta vybíráme podle aktuálních témat, dodržujeme objektivitu a snažíme se vždy všem dávat stejný prostor (hlavně v politice). Komu prostor nedáváme je SPD vzhledem k tomu, že otevřeně šíří nesnášenlivost a ani lidem šířící dezinformace a podobně.

JŽ: Samozřejmě dle relevance k danému tématu.

7) Jakým způsobem se snažíte docílit, aby Vám host odpověděl na otázku?

PH: Doptávám se, ale někdy se člověk musí smířit, že z hosta tu odpověď nedostane. Je to vždy o jakési bilanci toho, co je ještě přínosem pro diváka a kdy už je to jen slovíčkaření.

JŽ: Snažím se být neústupný a otázku třeba zopakovat či přeformulovat, pokud na ni host neodpoví.

8) Kdy je podle Vás potřeba vstoupit do odpovědi hosta?

PH: Pokud odbočuje od tázaného tématu, pokud začne cyklit a opakovat, co už řekl, nebo pokud otevřeně a prokazatelně lže.

JŽ: Ono „skákání do řeči“ je těžká disciplína. Je třeba (se nebát) ji ovládat, ale ne vždy se to podaří správně. Ale zde platí, že kdo nic nedělá, nic nezkazí. V zásadě by moderátor měl vstoupit hostovi do odpovědi vždy, když je zjevné, že host se výrazně a jasně odchyluje od tématu otázky a netenduje k tomu, aby se třeba „oklikou“ k danému tématu vrátil. Ale je to velmi individuální a citlivé.

Nyní mám na Vás otázky přímo k rozhovoru s Petrem Smejkalem:

9) Lišila se něčím Vaše příprava na tento rozhovor?

PH: Ne, byla stejná. Pandemii už jsme nějaký čas dělali – aktuální čísla, dění v Česku i v zahraničí.

JŽ: Nejsem si vědom, že by se příprava lišila jakkoli od toho, co dělám/děláme běžně.

10) Proč právě takto zvolená délka rozhovoru?

PH: U nás je délka rozhovoru libovolná. Ideálně se snažíme být dlouzí tak 20-30 minut, ale pokud je host zajímavý, tak i déle. Rozhovor nad 50 minut už je těžké „ukoukat“ a i tento je možná delší, než by mohl. Na druhou stranu Petr Smejkal je velmi zajímavý host s přesahem do politiky a než jsme vše probraly, uběhlo 43 minut.

JŽ: Délka rozhovoru vždy vychází z celkové skladby pořadu. A samozřejmě je možné měnit v průběhu rozhovoru dynamiku kladení otázek a celkového vedení rozhovoru tak, aby bylo možné rozhovor zrychlit, nebo naopak přidat další otázky, pokud to nastalá situace vyžaduje. I to patří k profesní výbavě moderního moderátora.

11) Jak moc jste se v tomto rozhovoru musel/a přizpůsobovat nově vzniklým komunikačním situacím, aby host Petr Smejkal odpověděl jasně na Vámi položenou otázku?

PH: Kdyby to byl ministr, byla by situace jiná. U odborníka jako je Petr Smejkal už tuším dopředu jeho odpovědi a rozhovor s ním se mi dělá příjemně a bez problémů. I když si občas ve svých odpovědích odplouvá, vím, že se vždy vrátí k tomu zásadnímu.

JŽ: Vždy se snažím, aby host odpovídal na mé dotazy a „neodbíhal“. Myslím, že v tomto případě to nebylo jiné. A nejsem si jist nějak nové komunikační situace. Máte-li na mysli koronavirovou situaci, tak ta již v té době trvala déle, než rok čili za novou bych ji patrně neoznačil.

12) Dostával/a jste během moderování pokyny z režie, abyste např. rozhovor ukončil/a, změnil/a téma nebo ho naopak více rozvedl/a apod.? V případě, že ano, koho máte tzv. „na uchu“?

PH: Bohužel něco takového u nás zatím nefunguje, používáme pokyny z režie při moderování debat, ale ne v Epicentru. U debat bych měla „v uchu“ editora.

JŽ: Vzhledem k tomu, že jsem od té doby vedl mnoho set dalších rozhovorů a u tohoto si nevzpomínám na nic, co by jej nějak zvláště odlišovalo, tak se obávám, že na tuto otázku neumím zcela přesně odpovědět.

13) Jste s tímto rozhovorem spokojen/a, a jak ho hodnotíte zpětně?

PH: Je těžké hodnotit sám sebe, člověk se pořád chce zlepšovat a já jsem typ člověka, který není nikdy tak úplně spokojen. Ale pamatuji si, že v té době se v Česku vedla debata o uznávání protilátek a bylo pro mne klíčové se dopídit k tomu, jak to je, a to se nám snad podařilo vysvětlit. Také jsem chtěla od pana Smejkalů upřímnou reakci na spolupráci s vládou, a to se také podařilo. Kdybych ale mohla jít zpátky v čase, tak bych lépe artikulovala a zpomalila.

JŽ: Opravdu myslím, že ten rozhovor nijak nevybočil ze standardního rámce a upřímně – od hodnocení jsou jiní, snad je to pochopitelné.

Na závěr poprosím ještě o Váš stručný medailon, ve kterém byste se představil/a, uvedl/a své vzdělání, pracovní zkušenosti, případně co Vás na této profesi baví nejvíce.

PH: Jmenuji se Pavlína Horáková, původně jsem vystudovala ekonomii na VŠE a operní zpěv na Pražské konzervatoři a Manhattan School of Music. Po jedenácti letech v USA jsem se vrátila do rodného Česka. Od roku 2020 jsem jednou z redaktorek pořadu Epicentrum na Blesk.cz. Nejvíce mne baví možnost se každý den dozvědět něco nového, nořit se do nových témat, hovořit s chytřejšími lidmi, než jsem já. Inspirovat se, učit se a sdílet to s diváky a možná i pomoci vysvětlit složitá témata uchopitelným způsobem. To je přece úžasná práce.

JŽ: Jmenuji se Jakub Železný, narozen v roce 1973. Jsem absolvent FF UP v Olomouci a FSV UK v Praze, kde přednáším. Od počátku roku 1993 působím převážně v médiích veřejné služby, posledních více než 20 let ve zpravodajství ČT, kde moderuji hlavní zpravodajskou relaci Události a večerní pořad Události, komentáře.